

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätointa taloussosiaalityön työmuotona

Taika Karodia

OPINNÄYTETYÖ
Maaliskuu 2021

Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi YAMK

TIIVISTELMÄ

Tampereen ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi YAMK

KARODIA, TAIKA

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoiminta taloussosiaalityön työmuotona

Opinnäytetyö 77 sivua, joista liitteitä 1 sivua
Maaliskuu 2021

Opinnäytetyössä tutkittiin Tampereen kaupungin aikuissosiaalityön ja Oikeusministeriön ennakoivan talousneuvonnan hankkeen yhteistyössä toteuttamaa Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoimintaa. Ryhmä on suunnattu tamperelaisille nuorille aikuiselle talouden- ja elämänhallinnan tukemiseksi. Opinnäytetyön tarkoituksena oli selvittää, mitkä tekijät ryhmässä edistivät osallistujien talousosaamista sekä mahdollisia kehittämiskohtia ryhmätoimintaan liittyen. Lisäksi ryhmätoiminnasta laadittiin opinnäytetyössä mallinnus eli viitekehys, joka antaa tietoa ryhmästä ja osallistujien talousosaamisen paranemiseen johtavista tekijöistä.

Opinnäytetyö oli kvalitatiivinen tutkimus. Aineistona käytettiin Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmien asiakaspalautteita vuoden 2017 ja 2019 väliltä sekä ryhmänohjaajille järjestetyn workshopin tuotoksia. Asiakaspalautteita oli yhteensä 50 kappaletta ja workshopiin osallistui 4 henkilöä.

Tulosten perusteella Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmään osallistuneet henkilöt kokivat saaneensa talousosaamisensa vahvistamiseen apua, ja ryhmätoiminta osoittautui tärkeäksi osaksi taloussosiaalityötä. Erityisesti tieto velka-asioihin liittyen hyödytti osallistujia. Lisäksi rahankäyttötaitojen tukeminen, tieto talousasioista, taloudellinen toimintasuunnitelma, vertaistuki ja vuorovaikutus ryhmässä edistivät osallistujien tilannetta. Osallistujat kokivat ryhmän lopussa toivon ja helpotuksen tunteiden lisääntyneen, kun asioihin oli tullut selkeyttä.

Ryhmätoiminnan kehittämistarpeina ilmeni tarve pysyvälle rahoitukselle, riittäville henkilöstö- ja tilaresursseille, ryhmätoiminnan laajentamiselle ja osallistujien jatkopolun varmistamiselle. Kehittämisehdotuksena tulosten perusteella nousee talous- ja velkaneuvonnan vastuun lisääminen toiminnan järjestämisessä sekä intensiivisemmän ja pidempiaikaisemman yksilöllisen tuen mahdollisuus osallistujille.

Asiasanat: taloussosiaalityö, ryhmätoiminta, talousosaaminen

ABSTRACT

Tampereen ammattikorkeakoulu
Tampere University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Social services

KARODIA, TAIKA
Fyrkkaa ja fiilistä -Group Activity as a Part of Financial Social Work

Master's thesis 77 pages, appendices 1 pages
March 2021

The purpose of this thesis was to modify a financial and life management - themed young people's group "Fyrkkaa ja fiilistä". The aim was additionally to analyze client feedback upon the group and investigate if there occur benefits due participating in the group and how can the group activity be developed. The group activity can be developed and maintained by the Tampere City adults' social work and Finnish Ministry of Justice.

The study was qualitative in nature. The data were gathered via the client feedback. The material was additionally gathered from a work-shop of the counselors maintaining the group. The data were analyzed using content analysis.

The group activity benefitted the participants' financial literacy. The participants received profitable information about debt and financial matters. The beneficial action within the group are based on the results: reliable information, support and plan to managing finances, and peer support. Additionally, the participants experienced feelings of hope and relief due the group activity.

The study suggests that the group activity yet requires developing. Especially there occurred a need to reserve adequate human, financial and premise resources to plan and organize the group activity. Also there occurred a demand to expand the group activity and to ensure the participants' future plans, aiming at increasing effectiveness of the group activity.

Key words: financial social work, group activity, financial literacy

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	OPINNÄYTETYÖN TAUSTA, TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	8
2.1	Opinnäytetyön toimintaympäristö	8
2.2	Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset	10
3	TEOREETTINEN VIITEKEHYS	12
3.1	Teoreettisen viitekehyksen jäsentely	12
3.2	Nuorten syrjäytyminen	14
3.3	Ylisukupolvinen syrjäytyminen	15
3.4	Taloussosiaalityö	16
3.5	Toimintamahdollisuusteoria	18
3.5.1	Kymmenen keskeisen mahdollisuuden malli	19
3.5.2	Kompensaation periaate	21
3.6	Taloudellinen toimintakyky	22
3.7	Taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen taloussosiaalityössä	23
3.8	Taloussosaaminen	24
4	MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT	31
4.1	Tutkimusmenetelmät	31
4.2	Aineisto	32
4.3	Analyysin kuvaus	34
4.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	36
5	TULOKSET	38
5.1	Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä saadut tiedot	38
5.1.1	Yleisesti Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä saaduista tiedoista ..	38
5.1.2	Tieto talousasioista	38
5.1.3	Tieto mistä saa apua	39
5.1.4	Tieto velanhoitoasioista/omasta velkatilanteesta	40
5.2	Rahankäyttötaitojen tuki	41
5.3	Taloudellinen toimintasuunnitelma	43
5.4	Vuorovaikutus	44
5.4.1	Vuorovaikutuksen merkitys ryhmätöinnässä	44
5.4.2	Vertaistuki	44
5.4.3	Kohtaaminen ja ilmapiiri ryhmässä	46
5.5	Muut huomiot	47
5.6	Kehittämistarpeet	49
5.7	Yhteenvedo asiakaspalauteaineiston analyysin tuloksista	52

5.8 Ryhmänohjaajien näkemykset Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän toiminnasta.....	53
5.8.1 Tavoitteet.....	53
5.8.2 Onnistumiset.....	55
5.8.3 Haasteet.....	57
5.8.4 Kehittämisehdotukset	59
5.9 Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän mallinnus	62
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	66
7 POHDINTA	70
LÄHTEET	72
LIITTEET.....	77
Liite 1. Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän palautelomake.....	77

1 JOHDANTO

Suomessa ongelmallinen velkaantuminen on kasvanut ja yhä yleistynyt vuoden 2020 aikana. Suomen Asiakastiedon rekisterin mukaan jopa 392 000 henkilöllä Suomessa on maksuhäiriömerkintä vuoden 2020 lopulla (Suomen asiakastieto 2020a). Yksittäisiä merkintöjä tuli vuonna 2019 jopa 20 % enemmän kuin edellisellä vuonna ja maksuhäiriöiden määrä on kasvanut edelleen. (Suomen Asiakastieto Oy 2020b.) Maksuhäiriöt yhdistetään usein huono-osaisuuteen ja pienituloisuuteen. (Zehner 2019, 5). Maksuhäiriöt ovat lisääntyneet erityisesti kolmikymppisten miesten keskuudessa, joista jopa 16 prosentilla on maksuhäiriömerkintä (Suomen asiakastieto 2020 a).

Myös sosiaalityöntekijät Tampereen kaupungin aikuissosiaalityöstä kertoivat huomanneensa työssään, että asiakkaiden velkaantuminen on 2010-luvun loppupuolella kasvanut selkeästi. Lisäksi velkamäärät nuorillakin asiakkailla voivat olla huomattavan suuria (Karodia & Pihkoluoma 2018.) Yleensä sosiaalityössä kohdataan eniten juuri heikommassa sosiaalisessa ja taloudellisessa asemassa olevia yksilöitä ja perheitä, joten luontevaa on sosiaalityössä pohtia keinoja heidän taloudellisen tilanteensa ja toimintakykynsä parantamiseksi

Suomalaiseen sosiaalityön keskusteluun on noussut kasvaneiden talousongelmien asiakaslukujen myötä uusi ajankohtainen teema – taloussosiaalityö. Aiemmin suomenkielisessä sosiaalityön sanastossa melko tuntemattoman käsitteen toi esiin Katri Viitasalo vuonna 2018 ilmestyneessä väitöskirjassaan “Äitien pyrkimykset ja toimintamahdollisuuksien valikko. Käsitteellinen tutkimus äitien taloudellisista toimintamahdollisuuksista” myötä.

Taloussosiaalityössä on kyseessä sosiaalityön suuntaus, joka käsittelee laajalaisesti talous- ja toimeentulokysymyksiä (Viitasalo 2018, 96–97). Tiedolle taloussosiaalityöstä on todettu olevan suuri tarve sosiaalialan ammattilaisten keskuudessa. Yhtenä sosiaalityön tärkeänä tavoitteena on asiakkaan taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen ja ihmisten elämäntilanteiden parantaminen taloudellisten asioiden kanssa työskentelemällä. (Zehner, 2019, 5.)

Eräänä ratkaisuna talousongelmaisten asiakkaiden auttamiseksi on Tampereen kaupungin aikuissosiaalityön alle 30-vuotiaiden asiakkaiden tiimi järjestänyt yhteistyössä Oikeusministeriön (aikaisemmin talous- ja velkaneuvonnan) kanssa Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoimintaa jo vuodesta 2015 alkaen.

Opinnäytetyön tarkoituksena on mallintaa Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän toimintaa sekä selvittää, mitkä seikat ryhmässä vaikuttavat asiakkaiden taloudenhallintataitoihin. Näitä asioita selvitetään analysoimalla asiakkailta aiemmin kerättyä palautetta ryhmätoiminnasta sekä ryhmänohjaajilta työpajassa kerättyä tietoa. Opinnäytetyön perusteella saadaan tutkittua tietoa asiakkaiden kokemuksesta ryhmätoiminnan hyödyllisyydestä. Lisäksi selvitetään mahdollisia kehittämistarpeita ryhmätoimintaan liittyen.

Yleisesti voidaan ajatella, että sosiaalityön eräs tärkeimpiä perustehtäviä on kautta aikojen ollut asiakkaiden taloudenhallintataitojen vahvistaminen, joten talousasioiden ottaminen professionaalisesti mukaan sosiaalityön keskusteluun on perusteltua ja toivottavaa. Taloussosiaalityötä on tutkittu suomalaisessa kontekstissa vain vähän.

Taloussosiaalityön työmenetelmien ja interventioiden, kuten tässä opinnäytetyössä esitetyn Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoiminnan tutkiminen, on siis tärkeää ja täten tämän opinnäytetyön aihe on ajankohtainen ja perusteltu. Opinnäytetyön yhteistyötahona toimii Tampereen kaupungin alle 30-vuotiaiden aikuissosiaalityö.

2 OPINNÄYTETYÖN TAUSTA, TARKOITUS JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Opinnäytetyön työelämäyhteistyötaho Tampereen kaupungin alle 30-vuotiaiden asiakkaiden aikuissosiaalityö. Seuraavaksi kuvataan lyhyesti taustatietona opinnäytetyön toimintaympäristöä eli työelämätahon toimesta toteutettavaa Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoimintaa.

Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset löytyvät myös tästä luvusta. Ryhmätoiminnan mallinnus on esitetty 5. luvussa Tulokset.

2.1 Opinnäytetyön toimintaympäristö

Opinnäytetyön aiheen toimintaympäristö on Fyrkkaa ja fiilistä – ryhmätoiminta eli Ff-ryhmä. Ryhmän tarkoitus on tukea asiakkaan talouden- ja elämänhallintataitojen opettelua ja toimia interventiona asiakkaiden taloudenhallintaongelmissa.

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmä toteutetaan muutaman kerran vuodessa Tampereen kaupungin aikuissosiaalityön toimesta, yhteistyökumppanina Oikeusministeriön ennakoivan talousneuvonnan hanke. Ryhmä kestää viikon ajan ja toiminta-aika on noin klo 10–15, lisäksi järjestetään seurantapäivä ja tarjotaan mahdollisuus erilliseen yksilötapaamiseen Oikeusministeriön ennakoivan talousneuvonnan asiantuntijan sekä sosiaalialan ammattilaisen kanssa. (Lempinen 2020.)

Fyrkkaa ja fiilistä- ryhmässä käydään läpi esitysten, harjoitusten, yhteisen tekemisen, kuten ruoanlaitto ja yhdessä ruokailu, keskustelujen ja vertaistukea hyödyntäen eri talouden- ja elämänhallinnan osa-alueita. Ryhmään ohjaudutaan sosiaalitoimen tai yhteistyötahon työntekijän ohjaamana ja toiminta on tarkoitettu 18–29-vuotiaille nuorille, jotka tarvitsevat tukea talouden- ja elämänhallinnan ongelmiin. Ryhmässä tarjotaan päivittäin aamupalaa ja lounasta. Osallistujia kannustetaan osallistumaan ryhmätoimintaan bussilippuavustuksella ja kurssin suorittamisen jälkeen annettavilla elokuvalipuilla. (Lempinen 2020.)

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoiminta aloitettiin vuonna 2015 Tampereen kaupungin nuorten aikuissosiaalityön tiimin työntekijöiden ideoinnin tuloksena, yhteistyötahona tuolloin talous- ja velkaneuvonta. Ryhmätoiminta oli ensimmäiset pari vuotta tarkoitettu vain toimeentulotukea saaville sosiaalitoimen asiakkaille ja budjetti oli lähes olematon. Toiminta sai kaupungin kehittäjäpalkinnon vuonna 2016, ja tämän jälkeen myös kohtuullisen budjetin vuosille 2017–2018. Vuodesta 2019 toimintaan ei erillistä rahoitusta ole tullut, vaan se on rahoitettu aikuissosiaalityön budjetista. Ryhmätoimintaa on järjestetty vuosittain perustamisen jälkeen ja sitä on asiakaspalautteen perusteella kehitetty. (Lempinen 2020.)

Ryhmässä esitetään nuorille faktatietoa esimerkiksi toimeentulotuesta ja Kelan muista etuuksista, pikavipeistä ja ulosotosta – asiat käsitellään helposti ymmärrettävästi, käyttäen runsaasti esimerkkejä myös oikeasta elämästä.

Ryhmän aikana tehdään omaa henkilökohtaista budjetointia ja siellä käy vierailijoita eri nuorille suunnatuista palveluista sekä kokemusasiantuntija, joka kertoo oman tarinansa velkaantumisesta ja talousvaikeuksista. (Lempinen 2020.)

Ryhmään ilmoittautuneille järjestetään infotilaisuus ennen ryhmää. Tämän on tarkoitus madaltaa kynnystä ryhmään osallistumiselle. Infotapaamisessa käydään läpi myös ryhmän käytäntöjä sekä keskustellaan siitä, pystyykö nuori sitoutumaan ryhmään koko viikon ajaksi. Ryhmään osallistuminen on vapaaehtoista, ja mahdollista lopettaa kesken ilman pelkoa etuuksien menettämisestä. (Lempinen 2020.)

Ryhmän alussa nuorille jaetaan kansiot, joihin kootaan viikon aikana saatu materiaali; erilaiset esitteet, oppaat, oma budjettilaskelma ja muistiinpanot. Tarkoituksena, että ryhmästä jää osallistujalle käteen myös jotain konkreettista, johon voi palata jälkeenpäin. (Lempinen 2020.)

Ryhmään sitoutuva nuori saa bussikorttirahan ja aterioiden lisäksi mahdollisuuden saada harkinnalla ehkäisevää toimeentulotukea taloudellisen tilanteensa tasapainottamiseksi. Ryhmän aikana toteutettavan budjetin laatimisen ja velkojen läpikäymisen jälkeen on yleensä muodostunut käsitys siitä, onko nuorella jokin tietty taloudellinen tilannetta haastava lasku, velka tai osamaksusopimus, josta

aiheutuu olennaista haittaa hänen taloudelliseen kokonaistilanteeseensa ja johon apua saatuaan hänen tilanteeseensa mahdollisesti paranisi. Tätä varten ryhmän jälkeen varataan erillinen aika ryhmän toteutuksessa mukana olleelle kunnan sosiaalialan virkatyöntekijälle tai asiakkaan sosiaalityön omatyöntekijälle. Ryhmäläisellä on myös mahdollisuus päästä keskustelemaan taloudellisesta tilanteestaan ja tehdä suunnitelmaa Oikeusministeriön ennakoivan talousneuvonnan asiantuntijan kanssa. (Lempinen 2020.)

Koko viikoksi kurssiin sitoutuneet saavat lisäksi bonuksena elokuvalipun, kuten myös seurantapäivään osallistuvat. Osallistujat ovat pääsääntöisesti haasteellisesti motivoitavissa olevia henkilöitä, joilla voi olla taustalla ongelmia mielenterveyden tai riippuvuuksien kanssa sekä he ovat saattaneet olla pitkään ilman päivätoimintaa. Suurin osa osallistujista on sosiaalityön asiakkaita. Asiakasryhmä huomioiden on siis perusteltua hyvillä kannustimilla motivoida asiakkaita osallistumaan ryhmään. (Lempinen 2020.)

Taloudenhallinnasta kiinnostuneet, toimintakykyiset ja vakaassa elämäntilanteessa olevat nuoret mahdollisesti osallistuisivat mielellään talousaiheeseen toimintaan ilman kannustimiakin. Heillä on mahdollisesti kyky ja kiinnostus ottaa talousasioista selvää myös omatoimisesti. Nuorten tulevaisuusraportin mukaan yleisesti nuoret ovat nykyään yhä enemmän kiinnostuneita säästämisestä ja sijoittamisesta. (TAT 2020). Toisaalta yhteiskunnassamme on kasvavana ilmiönä ongelmallinen ylivelkaantuminen ja taloudenhallinta sekä elämänhallinnan ja mielenterveyden haasteet (Hämäläinen 2019).

2.2 Opinnäytetyön tarkoitus ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyön tarkoituksena on edistää taloudellista selviytymistä Suomessa. Tähän pyritään mallintamalla Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän toimintaa sekä selvittämällä ja esittämällä kirjallisesti, mitkä tekijät ja niiden kokonaisuus ryhmässä edistävät asiakkaiden talousosaamista. Opinnäytetyön perusteella saadaan tutkittua tietoa asiakkaiden kokemuksesta ryhmätoiminnan hyödyllisyydestä talousosaamisen näkökulmasta. Lisäksi saadaan selville mahdollisia kehittämiskohtia ryhmätoimintaan liittyen.

Opinnäytetyön perusteella voivat muutkin toimijat hyödyntää tätä ryhmätoimintamallia asiakkaiden talousosaamisen tukemiseksi. Tarkoituksena ei niinkään ole luoda askel askeleelta jokaista ryhmätoiminnan järjestämisessä huomioitavaa asiaa listaavaa ohjaajan käsikirjaa, vaan luoda viitekehys, joka antaa tietoa ryhmästä ja osallistujien talousosaamiseen paranemiseen johtavista tekijöistä. Tätä viitekehystä voi muokata ja käyttää tarpeiden mukaan asiakaskohderyhmän ja käytettävissä olevien resurssien mukaisesti. Opinnäytetyössä selvitetään myös kehittämistarpeita, jotta Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmä toimisi mahdollisimman hyvin jatkossakin.

Tutkimuskysymykset ovat opinnäytetyössä seuraavat:

1. Millainen on Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän malli?
2. Mitkä seikat Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä vaikuttavat asiakkaiden talousosaamiseen asiakaspalautteen perusteella?
3. Miten ryhmän toimintaa pitäisi kehittää, jotta se parantaisi osallistujien talousosaamista?

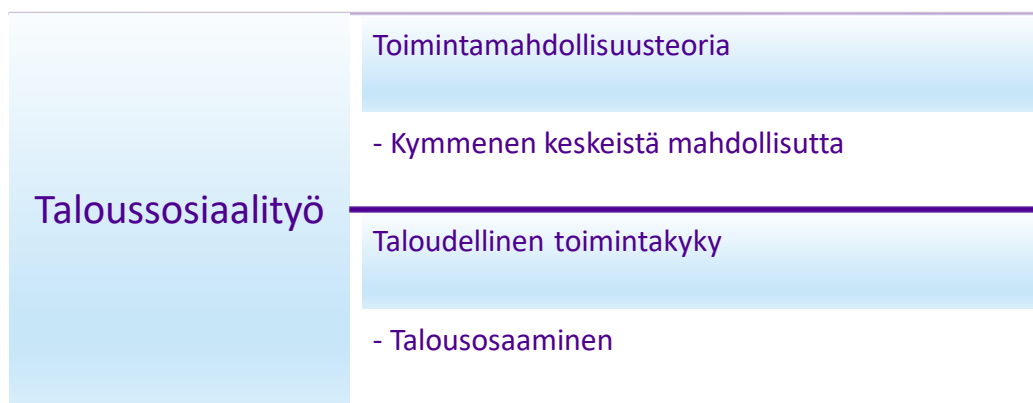
3 TEOREETTINEN VIITEKEHYS

Opinnäytetyön teoreettiset lähtökohdat ja keskeiset käsitteet kuvataan tässä luvussa. Pääasiallisena suuntaa antavana teemana on käsite taloussosiaalityö (Financial Social Work). Taloussosiaalityöhön liittyen, viitekehyksen tärkeinä ala- tai johdannaiskäsitteinä on käsitelty teemoja taloudellinen toimintakyky, taloudelliset toimintamahdollisuudet ja talousosaaminen.

Yleisesti keskustelussa ja uutisissa on ollut havaittavissa huolta nuorten syrjäytymisestä ja erilaisia ratkaisuja on pyritty ongelmiin löytämään (Yle 2018, Yle 2019). Taloudenhallinnan ongelmiin liittyvänä taustatekijänä avataan aluksi nuorten syrjäytymistä, koska opinnäytetyössä tutkitaan syrjäytyneille tai syrjäytymisriskissä oleville nuorille tarkoitettua ryhmätoimintaa. Tämän jälkeen paneudutaan sosiaalityön orientaatioon taloussosiaalityö ja käsitellään siihen liittyviä teorioita ja käsitteitä toimintamahdellisuusteoria, taloudellinen toimintakyky ja talousosaaminen. Tämän jälkeen pohditaan taloudenhallinnan haasteita ja mahdollisuuksia.

3.1 Teoreettisen viitekehyksen jäsentely

Taloussosiaalityöhön liittyvä kirjallisuus suomen kielellä on uutta ja keskustelussa taloudellisesta osaamisesta ja kyvykkyydestä käytetään eri termejä rinnakkain. Opinnäytetyötä tehdessä päädyttiin ratkaisuun käyttää tiettyjä termejä ja suhteuttaa käsitteet toisiinsa sen mukaan, mikä vaikutti loogisimmalta ja perustelluimpana tapana. Seuraavassa kuviossa (kuvio 1) esitetään visuaalisesti taloussosiaalityön teorian jäsentelyä.

KUVIO 1. Opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen jäsentelyä: taloussosiaalityö

Opinnäytetyön aiheeseen liittyvässä kirjallisuudessa esiintyi käsite käyttäytymis-taloustiede. Kyseessä on taloustieteen suuntaus, jossa pyritään ymmärtämään ja kuvaamaan yksilön epärationaalista ja hyvinvoinnille haitallista taloudellista käyttäytymistä sekä ehdottamaan ratkaisuja ongelmalle. (Kotakorpi 2017, 550–555). Käyttäytymistaloustieteessä katsotaan psykologisten tekijöiden ja markkinoiden vaikutusten ihmisten toimintaan oleva merkittävämpiä kuin ihminen itse rationaalisena toimijana. (Lehtinen 2012, 2–3). Tietoisesti käyttäytymistaloustieteen käsite on jätetty opinnäytetyön teoreettisen viitekehyksen ulkopuolelle, koska tässä opinnäytetyössä tavoitteena on syventyä opinnäytetyön aiheeseen erityisesti sosiaalityön näkökulmasta.

Kuviossa 2 on kuvattu Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoiminnan asemoituminen laajemmassa teoreettisessa kontekstissa. Yleisesti voidaan päätellä sosiaalityön eräänä tärkeä tehtävänä olevan ehkäistä syrjäytymistä. Kuvion tarkoituksena on esittää taloussosiaalityön käytännön sovelluksena toteutuvan ryhmätoiminnan sijoittumista sosiaalityössä syrjäytymisen vastaiseen toimintaan.

KUVIO 2. Teoreettisen viitekehyksen ja opinnäytetyön toimintaympäristön jäsentely

3.2 Nuorten syrjäytyminen

Syrjäytymisen voidaan yleisesti ajatella olevan sekä syy että seuraus taloudenhallinnan ongelmiin. Syrjäytymisriskissä olevaksi nuoreksi voidaan käsittää esimerkiksi NEET-nuori, eli nuori ilman koulutuspaikkaa, työtä tai harjoittelupaikkaa (NEET - not in employment, education or training). (Sandberg ym 2018, 4–7). Tulee kuitenkin huomioida, että kaikki NEET-nuoret eivät ole syrjäytyneitä tai edes syrjäytymisriskissä. Heistä osa odottaa armeijan tai opiskelun alkamista, viettää välivuotta tai osallistuu johonkin muuhun toimintaan, jota ei rekisteröidä työksi tai koulutukseksi (esim. Yle 2019.)

Pitkittyneen kouluttamattomuuden ja työttömyyden voidaan katsoa olevan keskeistä syrjäytymisessä. Itsessään syrjäytyminen on laajempi ja vaikeammin määritettävissä oleva ilmiö. Nuoren syrjäytyminen voidaan määritellä ulkopuolisuudeksi hyvinvointivaltiossa yleisesti tunnetuista integroivista toimenpiteistä,

kuten koulutuksesta ja työelämästä. Kasvatustieteessä ajatellaan nuoren syrjäytymisen olevan normaalin kasvun ja kehityksen ulkopuolelle jäämistä. (Paananen ym. 2019, 115.)

3.3 Ylisukupolvinen syrjäytyminen

Syrjäytymisen tai huono-osaisuuden periytyminen lapsuudenkodista on huomionarvoinen seikka keskusteltaessa NEET-nuorista. Vanhemmilla esiintyvät vaikeudet lisäävät tutkitusti heidän lastensa NEET-vuosien määrää. Mitä useammin nuoren vanhemmilla näyttäytyy toimeentulotukiasiakkuutta, muutoksia perhesuhteissa, vähäistä koulutusta tai alhaista sosioekonomista asemaa, sitä enemmän on nuorella NEET-vuosia. (Paananen ym. 2019, 115.)

Käsitteellä sosiaalinen huono-osaisuus tarkoitetaan moniulotteisen hyvinvoinnin resurssien puutetta, jota mitataan toisen asteen koulutuksen ulkopuolelle jäämisellä (koulupudokkuus), työttömyydellä ja toimeentulotukiasiakkuudella (Vauhkonen, Kallio & Erola 2017, 501). Käsitteiden NEET tai syrjäytyminen voidaan siis tulkita myös viittaavan sosiaalisen huono-osaisuuden käsitteeseen.

Vauhkonen ym. (2017, 509) tutkimus sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuudesta osoittaa vanhempien pitkäaikaisen toimeentulotuen asiakkuuden erityisen vahvan yhteyden lasten toimeentulotuen asiakkuuteen (Vauhkonen ym. 2017, 509). Toimeentulotukiasiakkuus voidaan mieltää merkittäväksi mittariksi vähävaraisuudesta ja pienituloisuudesta, joten voidaan todeta köyhyyden periytyvän sukupolvelta toiselle. Lisäksi vanhempien toimeentulotukiasiakkuus oli tutkimuksen mukaan yhteydessä lasten koulupudokkuuteen ja työttömyyteen jopa voimakkaammin kuin vanhempien mahdollinen koulupudokkuus tai työttömyys (Vauhkonen ym. 2017, 509).

Lapsuuden olosuhteiden vaikutus myös myöhemmin aikuisuudessa koettuun psyykkiseen ja fyysiseen toimintakykyyn on tutkimustiedon mukaan ilmeinen. Vanhempien koulutustausta sekä lapsuudenperheessä koetut vaikeudet kuten vanhempien mielenterveysongelmat, vanhempien alkoholiongelmat tai perheen

taloudelliset vaikeudet ovat yhteydessä aikuisuuden heikkoon psyykkiseen ja fyysiseen toimintakykyyn. Lähes samat vaikeudet vaikuttavat tutkimuksen mukaan sekä fyysiseen että psyykkiseen toimintakykyyn. (Mäkinen ym. 2006, 8–10.) Alempaan sosioekonomiseen asemaan sijoittuvien vanhempien lasten on yleisemmin todettu elävän puutteellisissa lapsuuden olosuhteissa (van de Mheen ym. 1997, Mäkisen ym. 2006, 3 mukaan).

Vanhempien, erityisesti äidin, koulutus vaikuttaa lasten koulutustasoon. Korkea-koulututkinnon suorittaneiden henkilöiden lapset todennäköisemmin kouluttautuvat vastaavasti. (Myrskylä 2009.) Koulutuksella on todettu olevan merkittävä vaikutus henkilön elintapoihin, fyysiseen ja psyykkiseen terveyteen, toimintakykyyn, alkoholinkäyttöön ja tupakointiin. Mitä korkeampi koulutus, sitä todennäköisemmin henkilöllä on parempi terveydellinen tilanne. (Palosuo ym. 2007, 223–227.)

3.4 Taloussosiaalityö

Taloussosiaalityössä on kyseessä sosiaalityön suuntaus, joka käsittelee laajalaisesti taloudelliseen hyvinvointiin sekä ja toimeentuloon liittyviä asioita (Sherraden, Jacobson Frey, Birkenmaier 2016, 115; Viitasalo, K., 2019, 8–10).

Taloussosiaalityön termi (Financial Social Work/ FSW) juontaa juurensa Iso-Britanniaan ja Kanadaan, josta se levisi Yhdysvaltoihin. (Viitasalo 2018, 96–97).

Taloussosiaalityössä työskennellään asiakas-, perhe- ja yhteisökohtaisesti sekä pyritään kehittämään palveluita ja vaikuttamaan rakenteisiin. Taloussosiaalityötä toteutetaan käytännön, tutkimuksen ja teorian kautta. Lähtökohtina työskentelylle ovat sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, ihmisoikeuksien, yhteisvastuullisuuden ja moninaisuuden kunnioittamisen arvot. (Sherraden, Jacobson Frey, Birkenmaier 2016, 115; Viitasalo, K., 2019, 8–10.)

Taloussosiaalityössä tavoitteena on edistää taloudellista hyvinvointia yksilön, perheen ja yhteisön tasolla. Tähän pyritään edistämällä mahdollisuutta päästä palveluiden ja taloudellisen tiedon, koulutuksen ja ohjauksen piiriin. Taloussosiaalityössä kohdistetaan huomio taloudellisesti haavoittuvaisten ihmisten ja yhtei-

söjen auttamiseen vahvistamalla heidän asemaansa, elinolosuhteitaan ja taloudellista toimintakykyään. (Sherraden, Jacobson Frey, Birkenmaier 2016, 115; Viitasalo, K., 2019, 8–10.)

Tiedolle taloussosiaalityöstä on ilmennyt olevan paljon tarvetta sosiaalialan ammattilaisten keskuudessa. Talous- ja asumisneuvonnan kehittämistä opinnäytetyössään käsitellyt Hanna-Leena Jokela (2019, 44) toteaa asiakkaiden henkilökohtaisten talousasioiden käsittelyn ja budjetin laatimisen olevan tarpeellista entistä vahvemmin ottaa sosiaalitoimen tehtäväksi ja tällä voitaisiin tukea mm. asuminen turvaamista (Jokela 2019, 44). Talous- ja velkaneuvontaa sekä rakenteellista työtä pitäisi myös lisätä, niin talous- kuin päihde- ja mielenterveysasioissa, jotta päästään syvemmin vaikuttamaan köyhyyttä tuottaviin rakenteisiin (Karjalainen, Metteri & Strömberg-Jakka 2019, 64).

Kansantalous on suurempi kokonaisuus, jonka toimialueella sosiaalityö toimii. Täten sosiaalityöllä on eettinen vastuu osallistua ja tuoda sosiaalityön näkemystä julki talouselämän tasolla. Maailmanlaajuisesti varat, valta ja yksilön toimintamahdollisuudet ovat epätasaisesti jakaantuneet. Taloussosiaalityön paikka on myös rakenteellisessa sosiaalityössä maailmanlaajuisella tasolla. (Delavega & Reyes Cordero 2019, 81.)

Yhtenä taloussosiaalityön tärkeänä tavoitteena on asiakkaan taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen ja ihmisten elämäntilanteiden parantaminen taloudellisten asioiden kanssa työskentelemällä. Toiminta tapahtuu niin yksilöiden, perheiden kuin yhteisöjenkin tasolla. (Zehner 2019b, 5.)

Vastuu perustoimeentulotuen käsittelystä siirtyi kuntien vastuulta Kelalle vuonna 2017. Toimeentulotukityöhön verrattuna sosiaalityössä taloudenhallinnan tuki vaatii erilaista osaamista, aikaa ja panostusta, kuten motivoivaa keskustelua, ongelmiin ratkaisujen etsimistä, asiakkaan voimavarojen kartoittamista ja osallisuuden vahvistamista. (Volanto & Zechner 2017, 17).

3.5 Toimintamahdollisuusteoria

Perustavanlaatuisena lähtökohtana taloussosiaalityössä on taloudellisen toimintakyvyn käsite ja taloudellisten toimintamahdollisuuksien luominen (Sherraden, Jacobson Frey, Birkenmaier 2016, 117). Keskeisenä teoreettisena käsitteenä on toimintamahdollisuuksien viitekehys (capability approach tai capabilities approach) (Viitasalo 2019, 8). Suuntauksen katsotaan alkaneen 1980-luvulla ekonomisti ja filosofi Amartya Senin toimintamahdollisuuksia käsittelevistä kirjoituksista sekä myöhemmin filosofi Martha C. Nussbaumin teksteistä. Aiheeseen viitattavia kirjoituksia löytyy tosin jopa Aristoteleelta. Nykyään suuntaukseen on perehtynyt kasvava määrä tutkijoita ja aihe kiinnostaa laajasti tutkijoita ja päättäjiä. (Robeyns 93–94, 2005.)

Käsitteestä on käytetty myös termiä toimintakykyteoria ja toimintamahdollisuusteoria. Englanninkielinen sana capability tarkoittaa suomeksi kykyä, kyvykkyyttä ja pystyvyyttä (MOT sanakirja 2020). Alkuperäisestä termistä vapaasti suomennettuna termi capability approach olisi kutakuinkin kyvykkyyden lähestymistapa. MOT sanakirja (2020) tarjoaa sanalle capability myös toisen suomennoksen; potentiaali, voimavarat.

Tässä opinnäytetyössä on päädytty käyttämään termiä toimintamahdollisuusteoria, koska voidaan ajatella, että kyse ei ole pelkästään kyvystä tai voimavaroista toimia, vaan myös vaihtoehtoista ja mahdollisuuksista toimia. Nämä määrittävät yksilön elämässä monen eri asian summana. Toimintakyky toki on tärkeä osa toimintamahdollisuuksien kontekstissa. Termiä toimintamahdollisuusteoria on päätyntä käyttämään myös Jari Pirhonen (2012, esim. 25, 45) filosofian ja sosiologian gradussaan, jossa hän tutki suomalaisen vanhustenhuollon oikeudenmukaisuutta toimintamahdollisuusteoriaan peilaamalla. Valitun toimintamahdollisuusteoria -termin perusteena toimii myös Martha C. Nussbaumin (2011, 25) toteamus, että kyvykkyys (capability) tarkoittaa valinnan mahdollisuutta. Valinnan vapauden käsite sisältyy siis kyvykkyyden käsitteeseen. Nussbaum viittaa Senin esimerkkiin paastoavan henkilön ja nälkää näkevän henkilön samankaltaisen fyysisen tilan erilaisista, valinnan vapauteen liittyviin taustasyihin. (Nussbaum 2011, 25.) Talousaiheisena esimerkkinä voisi toimia tilanne, jossa henkilön talous on

niin tiukalla, että hän joutuu säästämään menoissaan ja tekemään tarkan kuukausibudjetin pärjätäkseen. Tilannetta voi verrata henkilöön, joka on päätenyt vapaaehtoisesti säästämään ja/tai sijoittamaan tuloistaan tietyn osan ja tämän seurauksena elää tarkalla budjetilla ja välttää ylimääräisiä menoja. Kumpikin henkilö on päätenyt samanlaiseen lopputilanteeseen, mutta vain toinen on päätenyt siihen vapaasta tahdostaan.

Toimintamahdollisuusteoriassa tarkastellaan ihmisen kyvykkyyttä ja mahdollisuuksia hyödyntää käytettävissä olevia resursseja. Siinä tarkastellaan lisäksi millaiset valinnat ovat ihmiselle mahdollisia ja miten erilaisia tarjolla olevia vaihtoehtoja osataan hyödyntää. (Sen 1993, 1.).

Toimintamahdollisuusteorian ytimessä on siis huomion suuntaaminen ihmisen mahdollisuuksiin olla ja tehdä eli toimia. Ensiarvoisen tärkeää on, että ihmisillä on kyvykkyydet eli mahdollisuudet elää toivomaansa elämää ja olla millainen haluaa olla. Toimintamahdollisuusteoriassa arvioidaan yhteiskunnan poliittista tilaa sen mukaan, miten se vaikuttaa ihmisten toimintamahdollisuuksiin. (Robeyns 2005, 94–95.) Toimintamahdollisuusteoriassa tarkastellaan, mitä resursseja ja mahdollisuuksia yksilöllä on käytössä sekä kysyy, mitä lisäresursseja hän tarvitsee kyetäkseen toimimaan yhteiskunnassa mahdollisimman täysivaltaisesti ja hyvinvoivasti (Robeyns 2005, 95–96).

3.5.1 Kymmenen keskeisen mahdollisuuden malli

Martha C. Nussbaumin (2011, 33–34) kymmenen keskeisen kyvykkyyden tai mahdollisuuden malli (Ten Central Capabilities) kuvaa kattavasti niitä osa-alueita, jotka ovat perusedellytykset ihmisen mahdollisuuksille elää ihmisarvoista ja tyydyttävää elämää. Toimintamahdollisuusteorian kuvaamiseksi riittävän kattavasti opinnäytetyössä on tärkeää esitellä nämä kymmenen kyvykkyyttä tai mahdollisuutta, jotka on vapaasti suomennettu Nussbaumin (2011, 33–34) alkuperäistekstistä.

1. Elämä

Mahdollisuus elää normaalin mittainen ja elämisen arvoinen elämä

2. Terveys ja suoja

Mahdollisuus olla terve ja saada sopivaa ravintoa ja tarkoituksenmukainen asuminen

3. Vapaa liikkuminen ja koskemattomuus

Mahdollisuus liikkua vapaasti ilman väkivallan pelkoa, mukaan lukien seksuaalisen tai perheväkivallan pelko. Mahdollisuus seksuaaliseen tyydytykseen ja vapaus päätöksentekoon omasta lisääntymisestä.

4. Aistit, mielikuvitus ja ajatukset

Mahdollisuus käyttää aisteja, unelmoida ja järkeillä asioita. Mahdollisuus asianmukaiseen koulutukseen. Vapaus ja mahdollisuus itsensä ilmaisemiseen ja työn, taiteen, politiikan ja uskonnon osa-alueilla käyttäen ajatteluaan ja mielikuvitustaan. Mahdollisuus kokea itselleen mieluisia kokemuksia ja välttää tarpeetonta kipua.

5. Tunteet

Mahdollisuus luoda kiintymyssuhteita ihmisiin ja asioihin, mahdollisuus rakastaa ja surra, mikäli kokee itselleen rakkaan ihmisen menetyksen. Oikeus kokea kaipausten, kiittävyyden ja oikeutetun vihan tunteita. Mahdollisuus tunne-elämän kehittymiseen lapsuudessa ilman pelottelua tai ahdistamista.

6. Käytännöllinen päättely

Mahdollisuus luoda käsitys hyvästä ja tämän perusteella suunnitella omaa elämää sisältäen mahdollisuuden uskonnon- ja omantunnonvapauteen.

7. Yhteys

Mahdollisuus olla yhteydessä muihin ja kokea osallisuutta. Kyky kokea empatiaa. Mahdollisuus tulla kohdelluksi ihmisarvoa kunnioittaen ja tasa-arvoisesti riippumatta ulkonäöllisistä, seksuaalisista, uskonnollisista tai etnisistä tekijöistä.

8. Muut lajit

Mahdollisuus elää kosketuksessa luontoon, kasveihin ja eläimiin.

9. Leikki

Mahdollisuus nauraa, leikkiä ja huvitella.

10. Oman ympäristön kontrolli

Sananvapaus ja mahdollisuus osallistua politiikkaan. Mahdollisuus tasavertaisesti omistaa sekä maata että irtaimistoa. Oikeus tasavertaisesti hakea ja tehdä

palkitsevaa ja ihmisarvoista työtä ja kuulua toista kunnioittavaan työyhteisöön. (Nussbaum 2011, 33–34.)

3.5.2 Kompensaation periaate

Toimintamahdollisuusteorian periaatteen mukaan on jaettava resurssit siten, että heikompiosaiset saavat kompensaatiota sen sijaan, että resursseissa olisi absoluuttinen tasajako (esim. Alkire 2005, 5; Pirhonen 2012, 41). Suomalainen yhteiskunta on opinnäytetyön tekijän näkemyksen mukaan rakentunut tämän periaatteen mukaan, esimerkkinä sosiaaliturvajärjestelmä, julkinen terveydenhuolto ja progressiivinen verotus.

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoiminnan toimintaperiaatteina voisi nähdä toimintamahdollisuusteorian suuntauksen mukaisesti kompensaation periaatteen yksilön resurssien tai toimintamahdollisuuksien puutteesta johtuen. Ryhmään osallistumista tuetaan tarjoamalla kannustimia sekä tukea osallistumiseen, jotta heikomman taloudellisen ja elämänhallinnallisen toimintakyvyn omaavat henkilöt saavat mahdollisuuden vastaanottaa tietoa talousasioista. Näitä tietoja on jo mahdollisesti luontaisesti käytössä valintojensa tueksi henkilöillä, jotka ovat saaneet vahvemmat taloudellisen osaamisen ja elämänhallinnan lähtökohdat lapsuudenperheessään tai koulutuksen myötä. Tällainen henkilö kykenee oletettavasti omatoimisesti selvittämään tarvittaessa lisää tietoja talousasioista eikä tarvitse kannustimia tai erityistä tukea aiheeseen perehtyäkseen. Karrikoidusti voi sanoa, että toisilla on 18-vuotiaana tuottava osakesalkku, ASP-tili sekä taloudenhallinta- ja sijoituskyvykkyyttä, kun taas toisilla on taloudellista osaamattomuutta sekä pika-vippivelat.

Viitaten esimerkin mukaisiin nuorten eriarvoisiin taloudellisen osaamisen tilanteisiin, tässä opinnäytetyössä on katsottu tärkeäksi nostaa esiin myös ylisukupolvisen syrjäytymisen aihe (luku 3.3). Toimintamahdollisuusteorian periaatteen mukaisesti suunnataan huomio niihin, joilla on mm. ylisukupolvisen syrjäytymisriskin johdosta heikommat kyvyt ja mahdollisuudet toimia.

3.6 Taloudellinen toimintakyky

Taloudellinen toimintakyky tai taloudellinen kyvykkyys (financial capability) on toimintakyvyn viitekehykseen liittyvä käsite (Sherraden 2010 2–3; Viitasalo 2019, 9). Siinä viitataan taloudelliseen toimintaan yksilö-, perhe- ja yhteisötasolla (Atkinson ym. 2006, 10 Viitasalon 2018, 9 mukaan). Tässä opinnäytetyössä on päädytty käyttämään suomennettua termiä taloudellinen toimintakyky taloudellisen kyvykkyuden sijaan, koska se kuvaa paremmin käsitteen sisältämää laaja-alaista kokonaisuutta. Myös taloussosiaalityön ilmiön suomalaiseen sosiaalityön keskusteluun tuonut yliopistonopettaja, YTT Katri Viitasalo (esim. Viitasalo 2019, 9–10) on päätenyt ratkaisuun käyttää taloudellisen toimintakyvyn käsitettä.

Taloudellisen toimintakyvyn käsite kuvaa kokonaisuutta, johon sisältyy taloudellinen tietämys ja ymmärtäminen, taidot, itseluottamus sekä asenteet. Näihin vaikuttavat henkilön olosuhteet, persoona ja aiemmat kokemukset. (Kalmi & Ruuskanen 2016, 9–13; Atkinson ym. 2006 Raijaksen, Kalmin, Rannan & Ruuskanen 2020, 6–7 mukaan.)

Taloudellisen toimintakyvyn osa-alueet

Taloudellisen toimintakyvyn tai kyvykkyuden osa-alueiksi voidaan määritellä neljä osa-aluetta:

1. Raha-asioiden hallinta

Tulot riittävät koko kuukaudeksi. Mahdollisuuksien mukaan rahaa jää säästöön eikä kaikki mene kulutukseen. Omien talousasioiden seuraaminen ja suunnitelmallisuus taloudenhoidossa sekä varautuminen tiedossa oleviin tuleviin laskuihin ja menoihin.

2. Oman talouden suunnittelu

Tulojen alentumisen varalle on puskurirahaa. Suurempiin menoihin varautuminen säästämällä, jolloin niiden kattaminen on mahdollista ilman rahan lainaamista. Varautuminen eläkeikään asianmukaisesti.

3. Finanssituotteiden valinta ja tuntemus

Taloudellisesti kannattavien, omaan tilanteeseen tarkoituksenmukaisten finanssituotteiden valinta. Mahdollisten piilokulujen ja erityisehtojen tiedostaminen finanssituotteissa.

4. Talousasioiden seuraaminen

Tietoisuus omaan taloudelliseen tilanteeseen mahdollisesti vaikuttavista asioista. Ymmärrys omien taloustuotteiden ominaisuuksista sekä kyky vastata niistä seuraaviin mahdollisiin ongelmiin. (Atkinson, McKay, Collard & Kempson 2007, 31.)

3.7 Taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen taloussosiaalityössä

Taloussosiaalityössä keskitytään vahvistamaan taloudellisesti haavoittuvassa asemassa olevien asiakkaiden tilanteita. (Viitasalo 2019, 8–10.) Taloudellisen toimintakyvyn vahvistamistoiminnan Viitasalo (2019, 10) jakaa kolmeen kategoriaan (kuvio 3).

Ensimmäinen ulottuvuus on asiakkaan asioiden ajaminen. Tämä voi toteutua niin vaikuttamistyönä rakenteellisella tasolla kuin asiakkaan asian ajamisella konkreettisesti puuttumalla asiakkaan asemaa heikentäviin epäkohtiin (ks. Jokinen 2008, 118–119, Viitasalon 2019, 10–11 mukaan.) Esimerkiksi sosiaalityön arjessa asiakkaan Kela-päätösten ongelmakohtien oikaisupyrkimykset asiakkaan eduksi ovat eräs tapa ajaa asiakkaan asiaa.

Toinen ulottuvuus ovat erilaisten työmenetelmien käyttö asiakkaan taloudellisen toimintakyvyn vahvistamiseksi. Kyse on toimintamalleista, työmenetelmistä ja välineistä, joilla asiakasta tuetaan saavuttamaan taloudellista toimintakykyä ja taloudenlukutaitoa. Näitä työmenetelmiä ovat esimerkiksi erilaiset taloudellista osaamista vahvistavat alueelliset, yksilökohtaiset toiminnot tai ryhmätoiminnot (Viitasalo 2019, 10.)

Kolmantena ulottuvuutena nähdään kohtaamisen avulla tehtävä taloudellisen toimintakyvyn vahvistaminen. Siinä toiminta on vuorovaikutteista ja asiakkaan tilannetta ymmärtämään pyrkivää. Työote kohtaamisessa on psykososiaalista, motivoivaa ja asiakkaan tietoisuutta vahvistavaa (Viitasalo 2019, 10; Jokinen 2008, 117 Viitasalon 2019, 10 mukaan.)

Asioiden ajaminen - rakenteellisesti - konkreettisesti
Työmenetelmät - yksilötyö - ryhmätoiminnot - alueellinen työ
Kohtaaminen - psykososiaalinen työote - motivointi - tietoisuuden vahvistaminen

KUVIO 3. Taloussosiaalityön keinot taloudellisen toimintakyvyn vahvistamiseen (Viitasalo 2019, 10, muokattu).

3.8 Talousosaaminen

Taloudellisen toimintakyvyn osa-alue on talousosaaminen. Usein käytetään myös termiä taloudellinen lukutaito tai taloudenlukutaito. Englannin kielessä puhutaan termillä financial literacy, joka viittaa kykyyn ymmärtää ja hoitaa omaan talouteen liittyviä asioita. Lukutaidolla tarkoitetaan sekä talouteen liittyvään osaamiseen tiedon tasolla että kykyyn soveltaa tietämystään käytäntöön. (Kalmi 2013,150; Remund 2010, 279.) Taloudellisen toimintakykyisyyden toteutukseksi tulee siis olla tietoa, osaamista ja kapasiteettia talousasioiden hoitamiseksi ja tämä edellyttää talousosaamista.

Suomenkielisessä keskustelussa aiheesta terminologia ei ole vielä vakiintunutta ja tämän vuoksi käytetään rinnakkain talousosaamisen, taloudellisen kyvykkyyden, taloudenlukutaidon, taloudellisen osaamisen sekä taloudellisen lukutaidon termejä (esim. Kalmi 2013, 150). Tässä opinnäytetyössä on päädytty ratkaisuun käyttää termiä talousosaaminen, koska se kuvaa ketterästi ja yksinkertaisella tavalla sitä, mitä aiheesta suomen kielessä tarkoitetaan. Itse asiassa suoraa käännöstä sanasta talousosaaminen englannin kielelle ei ole (MOT sanakirja 2020).

Suomenkielisen käsitteen taloudenlukutaito voisi mieltää talousosaamista kapea-alaisemmaksi käsitteeksi. Taloudenlukutaito viittaa kykyyn tehdä taloudellisia ja

taloudellisesti perusteltuja valintoja (OECD 2005 Viitasalon 2019, 9 mukaan). Esimerkkinä voisi ajatella kyvyn ymmärtää lainojen korkojen ja muiden maksujen muodostaman summan ja harkita taloudellisesti tulkitsemalla, onko järkevää ottaa pikalaina.

Talousosaamisen voisi mieltää eräänlaiseksi kansalaistaidoksi, jonka edistämisen voi ajatella kuuluvan kaikille koulutustasoille (Kalmi 2013, 157, Raijas ym. 2020, 5). Talousosaamisen ja sen opiskelun voi ajatella prosessina, jossa opitaan ymmärtämään taloudellisia säännönmukaisuuksia, päivitetään taloudellista tietoa havaintojen ja kokemusten myötä ja sovelletaan käytännössä tässä prosessissa kertyneitä oppeja (Kalmi 2013, 156)

Talousosaamisesta puhuttaessa korostuvat tietojen lisäksi taidot. Siinä on kyse tietojen ja taitojen sovittamisesta käytäntöön. Se on tulojen ja menojen laske- mista, suunnittelua ja kuluttamista omien resurssien mukaan. (Lehtinen 2012, 4.)

Talousosaamisen käsitettä tutkinut David Remund (2010, 279) toteaa käsitteen koostuvan viidestä osa-alueesta:

- 1) tietämys taloudellisista asioista/konsepteista
- 2) kyky kommunikoida taloudellisista asioista
- 3) taito hallita henkilökohtaista taloutta
- 4) kyky tehdä asianmukaisia taloudellisia päätöksiä
- 5) varmuus laatia suunnitelmia tulevaisuuden taloudellisten tarpeiden varalle. (Remund 2010, 279.)

Lisäksi Kalmi ja Ruuskanen (2016, 14) nostavat myös vakuutusosaamisen tärkeäksi talousosaamisen osa-alueeksi.

Remundin (2010, 279) määritelmää viidestä talousosaamisen osa-alueesta verrattuna luvussa 4 esitettyyn Atkinsonin ym. (2007, 31) kuvaukseen taloudellisen toimintakyvyn tai kyvykkyyden neljästä osa-alueesta näyttäytyy samanlaisia aspekteja. Atkinson ym. (2007, 31) kirjoittavat taloudellisen toimintakyvyn osa-alueina olevan raha-asioden hallinta, oman talouden suunnittelu, finanssituotteiden valinta ja tuntemus sekä talousasioiden seuraaminen. Taloudellisen toimintakyvyn ja talousosaamisen käsitteiden suomentamisen haasteet ja niin suomen-

kuin englanninkielisessä kirjallisuudessa käsitteiden käyttäminen rinnakkain haastaa käsitteiden määrittelyä (esim. Kalmi 2013, 150).

Tässä opinnäytetyössä on päädytty ratkaisuun käyttää taloudellisen toimintakyvyn käsitettä yläkäsitteenä ja sen osa-alueena talousosaamisen käsitettä. Myös Viitasalon (2019, 9) mukaan toimintakyvyn viitekehyksessä näkökulma on kuitenkin laajempi kuin pelkkä arjen talousosaaminen tai taloudenlukutaito, jotka ovat enneminkin osa-alueita taloudellisessa toimintakyvyssä.

Taloudellisen toimintakyvyn käsitteessä otetaan huomioon taloudelliset tiedot ja taidot, arjen taloudenhallinnan, tulevaisuuteen ja muutoksiin varautumiskyvyn, kyvyn seurata taloutta ja tehdä erilaisiin palveluihin ja tuotteisiin liittyviä valintoja (Viitasalo 2019, 9.) Näihin seikkoihin Remund (2010, 279) viittaakin aiemmin tässä luvussa mainittujen talousosaamisen osa-alueissa. Voidaan kuitenkin ajatella, että kyvykkyys ja osaaminen ovat eri asiat. Esimerkiksi kuukausibudjetin laatimisen osaaminen tai verkkopankissa e-laskun maksamisen osaaminen voidaan todeta olevan opittavia asioita, eli kuuluvat talousosaamisen käsitteen alle. Taloudellisen toimintakyvyn näkökulmasta voidaan kysyä, onko henkilöllä toimintakykyä tai kyvykkyyttä oppia tai hoitaa edellä mainittuja asioita, esimerkiksi jos henkilö kärsii keskittymishäiriöstä tai päihdeongelmasta. Toimintamahdollisuusteorian näkökulmasta voidaan kysyä, onko henkilöllä toimintamahdollisuutta budjetointiin tai verkkopankkiasioiden hoitoon, mikäli hän on esimerkiksi vailla tarkoituksenmukaista asumusta tai hänellä ei ole valtaa hoitaa omia raha-asioitaan.

Tärkeää on huomioida myös taloudellisen sosialisatian aspekti, jonka voisi ajatella jopa luovan perustan taloudelliselle toimintakyvylle ja sen kautta talousosaamiselle. Taloudellisen sosialisatian prosessissa omaksutaan omassa kasvuyhteisössä vallitsevat taloudelliseen toimintaan liittyvät arvot, asenteet, normit, säännöt, roolit jne. (esim. Gudmunson, Ray & Xiao 2016, 61.)

Nuorisobarometrin 2013–2016 tuloksia taloussosiaalityön teoriaan peilaamalla tutkinut Tiina Lehtonen (2018, 51) gradussaan havaitsi kiinnostavan yksityiskohdan. Myös ne nuoret, jotka kokivat menojen kattaminen tuloilla olevan helppoa tai erittäin helppoa, ovat ottaneet myös pikavippejä ja muita kulutusluottoja. Mah-

dollisesti näiden nuorten talousosaaminen oli heikko, koska he olivat turvautuneet hyväksi koetusta taloudellisesta tilanteesta huolimatta ottamaan kalliiksi koituvan lainan. (Lehtonen 2018, 51).

Lehtosen (2018, 51) esittämää huomiota pikalainoja ottavista nuorista, joilla taloudellinen tilanne on kuitenkin ollut hyvä, voisi pohtia laajemmin myös taloudellisen toimintakyvyn näkökulmasta. Kyseisillä nuorilla oli ehkä heikko taloudellinen toimintakyky, koska he eivät jostain syystä olleet varautuneet taloudellisesti yllättäviin menoihin ja turvautuivat tämä vuoksi pikavippeihin. Lehtonen itse viittaa Martha C. Nussbaumin toimintamahdollisuusteoriaan (The Human Development Approach) ja tämän aspekteihin henkilökohtaiset kyvyt (Personal Abilities) tai luontaiset kyvyt toimia (Innate Capability) jotka ovat seurausta puutteellisesta kasvatuksesta tai koulutuksesta (Lehtonen 2018, 46-49, 51; Nussbaum 2011, 21-26).

Taloudenhallinnan haasteet ja taloudelliset toimintamahdollisuudet

Sitran johtava asiantuntija Timo Hämäläinen (2019) lähestyy taloudenhallinnan haasteita ja mahdollisuuksia analyyttisellä viitekehyksellä, joka korostaa ihmisen henkisten ja materiaalistien resurssien riittävyyttä suhteessa hänen kokemuksiinsa elämän- ja taloudenhallinnan haasteisiin.

Hämäläinen (2019) luokittelee haasteet seuraaviin kategorioihin:

1. Kumuloituneet ongelmat

Taloudenhallinnan ongelmat ovat yhteydessä usein laajempaan elämänhallinnan problematiikkaan. Pitkän aikavälin hyvinvoinnin kannalta ihmisillä on yleisesti vaikeuksia tehdä hyviä päätöksiä. Taloudenhallintaan tarvittavia resursseja ja voimavaroja voivat myös alentaa päihde- ja mielenterveysongelmat, sairaudet, työttömyys ja ongelmat sosiaalisissa suhteissa. (Hämäläinen 2019.)

2. Elämän taitekohtien haasteet

Elämässä tulee väistämättä vastaan taloudellisesti kriittisiä taitekohtia. Näistä nivelvaiheista osa kuuluu elämänkulkuun luonnollisena osana, kuten aikuistuesssa itsenäistyminen lapsuudenkodista, perheen perustaminen ja eläkkeelle jäänti. Äkillisiä uusia haasteita taloudenhallintaan voi tulla myös eläkkeelle jäädessä tai työttömyyden, eron tai sairastumisen seurauksena. (Hämäläinen 2019, Raijas

ym. 2020, 5.) Totutun kulutuksen ja taloudenhallintatyylin sopeuttaminen on haastavaa ennakoimattomien muutosten tapahtuessa elämässä. (Raijas ym. 2020, 5).

3. Taloustilanteen monimutkaisuus ja kokonaiskuvan puuttuminen

Kulutuksesta on tullut aiempaa helpompaa digitaalisten ja luotollisten maksutapojen vuoksi ja riski ylikulutukseen ja ylivelkaantumiseen kasvaa. Ihmisillä on usein paljon erilaisia sitoumuksia, joiden maksuerien ennakointi on hankalaa ja kokonaiskuva oman talouden tilanteesta ja maksuvarasta hämärtyy. Näitä ovat esimerkiksi luottojen ja osamaksusopimusten korot ja lyhennykset, kiinteät palvelumaksut ja vakuutukset. Taloudenhallintaa hankaloittavat myös laskuttajien ja perintäyhtiöiden epäselvä viestintä ja käytännöt. (Hämäläinen 2019.) Tärkeää on osata valita sopiva maksutapa ja -kanava sekä huomata tilanteet, jossa maksaminen sulautuu osaksi ostoprosessia ja sitoo kuluttajan erilaisiin tuotteiden tai palvelujen kuukausimaksuihin. (Raijas ym. 2020, 5).

4. Puuttuvat taloudelliset puskurit

Yllättävistä menoista moni selviää talouden kokonaiskuvan puuttumisesta huolimatta, jos on tarvittava taloudellinen puskuri. Mikäli puskuria ei ole, yksikin yllättävä kuluerä voi suistaa talouden raiteiltaan. Erityisesti pienituloisuus ja yksinhuoltajuus, mutta myös liiallinen kulutus ja siitä johtuva korkea velkaantuminen ja olematon säästäminen voivat johtaa puutteelliseen puskuriin. (Hämäläinen 2019.) Korkein keskimääräinen velkaantumisaste onkin todettu olevan yhden aikuisen ja yhden tai useamman lapsen talouksissa. (Peura-Kapanen ym. 2016,14). Tulevaisuutta varten säästäminen on yleinen tapa kerryttää taloudellista puskuria. 24:ssä Euroopan maassa toteutetussa tutkimuksessa kuluttajien bruttosäästämisasteesta, kyvystä säästää kuukausittain ja säästää yllättäviä tilanteita varten Suomi oli vasta sijalle 19 (Intrum 2019 Raijaksen ym. 2020 mukaan).

5. Siiloutunut, pirstaleinen ja jäykkä palvelujärjestelmä

Taloudenhallintaa tukeva ja ylivelkaantuneita auttava järjestelmä on koettu hajanaiseksi ja jäykäksi. Taloudenhallintaa tukevia organisaatioita on paljon, mutta niiden työnjakoon kaivataan täsmennystä. (Hämäläinen 2019.)

6. Tuotteiden ja rahoituksen markkinoinnin sekä perintäyhtiöiden aggressiivisuus

Tuotteiden, palveluiden ja rahoituksen markkinointi on aggressiivista ja tunteisiin vetoavaa. Siinä sivuutetaan pitkän aikavälin kustannukset, mutta korostetaan lyhyen aikavälin etua. Ylivelkaantumisongelmaan liittyvien asioiden hoitoa vaikeuttaa usein myös laskujen perinnän ulkoistaminen perintätoimistoille. (Hämäläinen 2019.) Näiden tarjoamat maksujärjestelyt voivat myös olla velkaantuneille asiakkaille epäedullisia.

Taloudenhallinnan osaamisten ja resurssien puute

Edellä esitetyn kuuden haasteen lisäksi Hämäläinen (2019) jakaa taloudenhallintaan vaikuttavien osaamisten ja resurssien puutteiden laadun kolmeen kategoriin: henkisen voimavarojen, talousosaamisen ja palvelujärjestelmän puutteet. Tässä alaluvussa on tarkoitus keskittyä yksilön taloudenhallinnan perimmäisiin syihin, ja tämän vuoksi on valikoitunut tarkasteltavaksi kaksi ensimmäistä puutetta.

1. Henkisten voimavarojen puutteet

Elämänhallinnan taidot kehittyvät lapsuudessa ja nuoruudessa ja vanhempien ja kasvatuksen vaikutus on niihin merkittävä. Vanhempien puutteelliset elämänhallinnan taidot aiheuttavat vaikeuksia luoda pohjaa heidän lastensa elämänhallintakyvyille ja henkisille voimavaroille. (Hämäläinen 2019.) Edellä mainittu problematiikka viittaa ylisukupolvisen syrjäytymisen käsitteeseen, josta on luvussa 3.3 kirjoitettu enemmän.

Nuorten elämän- ja taloudenhallinnan taitoihin ja henkisiin voimavaroihin vaikuttaa myös elämäkokemuksen puute. Ongelmat mielenterveydessä tai riippuvuudet sekä jopa tietyt persoonallisuuden piirteet, kuten impulsiivisuus, heikentävät myös taloudenhallintakykyä (Hämäläinen 2019.)

2. Puutteellinen talousosaaminen

Talousosaaminen on keskeisenä tekijänä taloudenhallinnassa. Monimutkaistuneet rahoitusmarkkinat vaativat aiempaa vahvempaa talousosaamista, mutta lapsuudenkodissa ja koulussa talouskasvatus ja -opetus on usein riittämätöntä.

Puutteellinen talousosaaminen voi seurata aiemmin tässä luvussa esitetyistä haasteista. Yhteiskunta on kuluttajan ja rahoituspalveluita käyttävän henkilön näkökulmasta yhä monimutkaisempi ja täynnä valintoja ja houkutuksia. Mikäli yksilön talousosaaminen ei kasva suhteessa yhteiskunnassa vastaantulevien haasteiden kanssa, tulee hänestä alttiimpi taloudelliselle ahdingolle. (Hämäläinen 2019.)

Edellä esitetyn viitekehyksen taloudenhallinnan haasteiden ja käytettävissä olevien resurssien suhteesta voi nähdä kuvaavan ihmisen toimintamahdollisuuksia elämän- ja taloudenhallinnan haasteiden kontekstissa. Mikäli henkilön arjen haasteet ovat suurempia kuin hänen osaamisensa ja resurssinsa, seuraa siitä hallinnan puutetta, ahdistuksentunnetta ja stressiä (Hämäläinen 2019).

Kuten edellä kuvattiin, henkilön toimintamahdollisuudet rajautuvat hänen kykensä ja resurssiensa puitteissa elämässä kohdattuihin haasteisiin ja mahdollisuuksiin. Joillain voi olla käytössään vahvoja resursseja ja kykyjä, esimerkiksi positiivisen ajattelun, sinnikkyuden tai nokkeluuden kykyjä, hyvä taloudellinen pusuri tai huolehtivia ja välittäviä läheisiä. Mitä enemmän henkilöllä on käytössään osaamisia ja resursseja, pystyy hän todennäköisemmin selviytymään elämän vaikeistakin haastekohdista verrattuna henkilöön, jolla lähtö-kohtaisesti on heikommat edellytykset selviytyä arjesta. Mikäli henkilöllä on jatkuvaa epävarmuutta elämässään, hän päätyy epäjohdonmukaisempiin ratkaisuihin tehdessään päätöksiä ja arvioidessaan riskejä, jolloin epävarmuuden määrä todennäköisesti kasvaa (Sen 2000, 113).

Vaikka menneisyyttään ei voi muuttaa, voi omia kykyjä ja resursseja kasvattaa tulevaisuutta varten ja opetella ja automatisoida hyödyllisiä toimintatapoja. Heikommassa asemassa oleva henkilö voi tarvita enemmän tukea pystyäkseen kasvattamaan resurssejaan ja tähän tehtävään on yhteiskunnallisesti tärkeää tarttua yli sektorirajojen. Kun henkilöllä on käytössään enemmän kapasiteettia ja resursseja, on hänellä laajemmat toimintamahdollisuudet. Fyrkkaa ja fiilisistä -ryhmätoiminnan voisi nähdä interventiona tukemassa taloudellisesti hyödyllisten osaamisen ja toimintatapojen omaksumista.

4 MENETELMÄLLISET LÄHTÖKOHDAT

Tutkimuksen kohderyhmä oli Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmään aikavälillä joulukuu 2017 – syyskuu 2019 osallistuneet henkilöt, jotka olivat täyttäneet palautelomakkeen ryhmätoiminnasta. Lisäksi kohderyhmänä olivat ne ryhmänohjaajat, jotka osallistuivat tutkimuksen workshopiin eli työpajaan.

Tiedonkeruutavaksi päädyttiin järjestämään nimenomaan workshop Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän ohjaajille, koska tarkoituksena oli kerätä sellaista hiljaista tietoa, jonka arvioitiin nousevan parhaiten esiin yhdessä työstäen ja spontaanisti keskustellen.

4.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimusstrategiana opinnäytetyössä käytettiin laadullista eli kvalitatiivista tutkimustapaa. Kvalitatiivinen tutkimus on tieteellisen tutkimuksen menetelmäsuuntaus, jossa tarkoituksena on saada tietoa ja ymmärtää kokonaisvaltaisesti kohteen ominaisuuksia, laatua ja merkityksiä. (Jyväskylän yliopisto 2015.) Opinnäytetyön toteuttaminen kvalitatiivisesti oli järkevää, sillä siinä tutkittiin ihmisten mielikuvia ja kokemuksia pyrkien ymmärtämään niitä (Eskola & Suoranta 2014, 13–24).

Tutkimuksessa analysoitiin valmista, aiemmin kerättyä asiakaspalauteaineistoa. Lisäksi analysoitiin asiakaspalauteaineiston perusteella laaditun, Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän ohjaajille järjestetyn, workshopin tuloksia. Sisällönanalyysit toteutettiin teoriaohjaavasti.

Teoriaohjaava sisällönanalyysi perustuu siihen, että teoria voi toimia apuna analyysissä, mutta analyysi ei suoraan pohjaudu teoriaan. Kyseessä on siis aineistolähtöisen ja teorialähtöisen sisällönanalyysin välimuoto. Analyysiyksiköt nousevat aineistosta, mutta analyysia ohjaa aikaisempi tieto. Teoriaohjaavassa sisällönanalyysissä siis tutkimusprosessissa vaihtelevat aineistolähtöisyys sekä

valmiit mallit ja näitä yhdistetään luovastikin. Lopputuloksena voi ilmetä jotain aivan uutta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96–97.)

Sisällönanalyysin prosessin myötä tavoitteena on luoda tutkittavasta ilmiöstä selkeä kuvaus menettämättä aineiston informaatiota. Täten saadaan tutkittavasta ilmiöstä muodostettua käsitteellinen näkemys. (Leinonen 2018, Tuomi & Sarajärvi 2009, 108.) Aineistolähtöisessä tutkimusprosessissa aineisto aluksi pelkistetään eli redusoidaan, sitten ryhmitellään eli klusteroidaan sekä muodostetaan yleiskäsitteet eli abstrahoidaan. Teorialähtöisessä analyysissä yleiskäsitteet nousevat teoriasta. Teoriaohjaavassa analyysissä nämä vaihtelevat. (Leinonen 2018, Tuomi & Sarajärvi 2009, 114–115.)

4.2 Aineisto

Aineistona käytettiin valmista, Tampereen kaupungin sisäiseen internet-sivustoon tallennettua Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoiminnasta kerättyä asiakaspalauteaineistoa ajalta joulukuu 2017 – syyskuu 2019 sekä tammikuussa 2021 järjestetyn ryhmänohjaajien workshopin tuotoksia.

Asiakaspalautetta oli kerätty edellä mainitulla ajalla yhteensä kahdeksasta ryhmätoimintakerrasta ja palautteita oli saatu 4–9 osallistujalta/ryhmä. Ryhmiin osallistui vaihteleva määrä nuoria, pääasiassa 5–12 nuorta/ryhmä (taulukko 1). Opin näytetyössä käytettäviä vastauksia oli yhteensä 50 kappaletta (taulukko 2). Asiakaspalautteen jättäminen oli anonyymia ja vapaaehtoista ryhmäläisille, joten kaikilta osallistujilta ei saatu välttämättä palautetta.

Palautelomake jaettiin paperisena kurssin viimeisenä päivänä osallistujille täytettäväksi. Lomakkeessa oli esitetty seuraavat kysymykset, joihin sai vapaamuotoisesti vastata tai jättää vastaamatta.

1. Miten koet kurssista olleen hyötyä itsellesi?
2. Mitä muuta olisit toivonut kurssin sisältävän?
3. Muu palaute
4. Mitä haluaisit sanoa ryhmään osallistumista miettivälle?

Lisäksi viimeisen ryhmätoimintakerran (syyskuu 2019) palautelomakkeeseen oli lisätty viides kysymys:

5. Mitä toivoisit käsiteltävän seurantapäivässä?

Tutkimuksen asiakaspalautteen keräämiseen käytetty palautelomakemalli on nähtävissä opinnäytetyön liitteet -osiossa (liite 1).

TAULUKKO 1. Opinnäytetyön asiakaspalauteaineistot

Ryhmäkerta	Vastausten määrä
Syyskuu 2019	8 kpl
Toukokuu 2019	5 kpl
Maaliskuu 2019	7 kpl
Lokakuu 2018	4 kpl
Elokuu 2018	9 kpl
Huhtikuu 2018	6 kpl
Helmikuu 2018	7 kpl
Joulukuu 2017	4 kpl
yhteensä 8 ryhmäkertaa	yhteensä 50 vastausta

TAULUKKO 2. Opinnäytetyön aineistojen määrä vuosittain

Vuosi	Aineistossa analysoitujen ryhmäkertojen määrä/vuosi	Palautteita yhteensä/vuosi
2017	1	4
2018	4	26
2019	3	20

Asiakaspalauteaineisto analysoitiin laadullisen tutkimussuuntauksen mukaisesti teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Aineistosta selvitettiin merkittävimmät tekijät ryhmätoiminnan vaikutuksista luokittelemalla ryhmiin siitä nousseet tekijät.

Asiakaspalauteaineisto tutkittiin noudattaen tutkimuskysymysten mukaista linjaa. Erityisen kiinnostuksen kohteena olivat ryhmän vaikutukset osallistujien taloushallintaan ja täten tutkimuskysymysnumero 2 koskien Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän vaikutuksia asiakkaiden talousosaamiseen oli tärkein tarkasteltava asia. Asiakaspalauteaineisto tutkimisen avuksi käytettiin seuraavia tutkimuskysymyksiä:

Mitkä seikat Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä vaikuttavat asiakkaiden talousosaamiseen asiakaspalautteen perusteella?

Miten ryhmän toimintaa pitäisi kehittää, jotta se parantaisi osallistujien talousosaamista?

Asiakaspalauteaineiston analysoinnin jälkeen jatkettiin aineistonkeruuta toteuttamalla ryhmänohjaajille workshop- muotoinen tiedonkeruupaja 19.1.2021. Workshopissa esitettävät kysymykset muodostettiin asiakaspalauteaineistosta nousseen tiedon perusteella. Tarkoituksena oli kerätä tietoa ryhmänohjaajien näkökulmasta asiakaspalautteesta nousseiden teemojen vahvistukseksi sekä selvittää ohjaajien näkemystä ryhmän tavoitteista, onnistumisista, haasteista sekä kehittämisehdotuksista. Workshopin tulokset analysoitiin myöskin teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä.

4.3 Analyysin kuvaus

Asiakaspalauteaineistoa analysoitiin aluksi yleisesti selailemalla palautteita. Palautteista nousi erityisesti tiettyjä pääteemoja, joiden perusteella muodostettiin perusta yläkäsitteille.

Seuraavaksi luokiteltiin tarkemmin yläkäsitteiksi tiedot, rahankäyttötaitojen tuki, taloudellinen toimintasuunnitelma, kohtaaminen/ilmapiiiri ja vertaistuki. Tämän jälkeen tarkennettiin tiedot -yläkäsite kolmeen kategoriaan: tieto talousasioista yleisesti, tieto mistä saa apua, ja tieto velanhoitoasioista ja/tai omasta velkatilanteesta. Lopuksi kategorisoitiin vertaistuki sekä kohtaaminen ja ilmapiiiri ryhmässä vuorovaikutus -yläotsikon alle. Näin saatiin hahmotettua neljä ryhmätöinnassa hyödyllisesti vaikuttavan tekijän yläkäsitettä: tiedot, rahankäyttötaitojen tuki, taloudellinen toimintasuunnitelma ja vuorovaikutus.

Vastaajat olivat toisinaan vastanneet useampaan kohtaan samantyyllisiä vastauksia. Jotta pystyttiin luotettavasti analysoimaan vastauksia, hyväksyttiin kutakin luokkaa vastaava asia vain kerran/vastaaja. Esimerkiksi maininta talousasioiden oppiminen saattoi esiintyä samassa vastauslomakkeessa useammin, mutta maininta hyväksyttiin analyysiin vain kerran kyseisestä palautelomakkeesta. Näin saatiin selville, kuinka moni vastaaja koki oppineensa talousasioista kurssilla.

Toiset palautelomakkeen vastakset olivat monimerkityksellisiä ja vastauksen lokeroiminen tiettyyn luokkaan vaati harkintaa. Tällöin pyrittiin tulkitsemaan vastauksia laajasti käyttämällä koko palautelomakkeen tietoa, jotta voitiin helpommin ymmärtää, mitä tietyssä lauseessa on tarkoitettu. Esimerkiksi vastaus tieto ja apu raha-asioihin voidaan tulkita kuuluvan samanaikaisesti useampaan eri luokkaan. Vastaaja olisi saattanut tarkoittaa talousasioista saamaansa tietoa, budjetin laatimista tai rahankäyttötaitojen oppimista. Tällöin on pyritty käyttämään saman vastaajan muiden vastausten informaatiota hyödyksi, jotta tämä yksittäinen lause ymmärretään niin kuin vastaaja on tarkoittanut. Pääsääntöisesti vastaukset olivat kuitenkin melko selkeästi tulkittavissa.

Seuraavaksi koottiin asiakaspalautteista nousseet kehittämissuhteet. Kehittämissuhteita analysoitaessa nousi esiin huomio, että ihmiset ovat erilaisia persoonaltaan, lähtökohdiltaan sekä sosiaalisilta kompetensseiltaan. Myös syy, miksi osallistuu ryhmään, voi vaihdella, samoin ryhmäläisten taloudellinen tilanne ja elämäntilanne. Ryhmäläisten lähtökohdat vaikuttavat siis kokemukseen ryhmästä. Asiakaspalautteen analysoinnin lopuksi koottiin vielä yleisiä huomioita tai kommentteja, joita aineistosta oli havaittavissa.

Seuraavana laadittiin asiakaspalautteaineiston analyysin tulosten pohjalta suunnitelma ryhmänohjaajien workshopin pitämistä varten. Workshopissa pyydettiin kommentteja seuraaviin teemoihin liittyen: tavoitteet, onnistumiset, haasteet ja kehittämissuhteet. Jokaista teemaa avattiin apukysymyksillä vastausten herättelyn tueksi. Seuraavassa taulukossa (taulukko 3) on esitetty workshopissa esitetyt tarkat teemat apukysymyksineen.

TAULUKKO 3. Ryhmänohjaajien workshopin teemat ja apukysymykset

Tavoitteet	Mikä on onnistunut?	Haasteet	Kehittämisehdotukset
Mikä on ryhmän tavoite? Entä väli/sivutavoitteet?	Mikä toimii hyvin?	Mikä ei onnistunut?	Sana vapaa! Jos kaikki olisi mahdollista, niin...

Workshop toteutettiin etäyhteydellä Teams-palaverina 19.1.2021 käyttäen apuna Flinga -yhteistyöalustaa ja siihen osallistui neljä Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän ohjaajaa. Workshop toteutui siis virtuaalisella ”post-it -lappumenetelmällä”. Vastaaminen tapahtui anonyymisti. Lisäksi vapaamuotoisesti keskustellen oli workshopissa mahdollista kommentoida ja kertoa vastauksia. Lopuksi analysoitiin workshopin tuotokset teoriaohjaavalla sisällönanalyysillä. Workshop nauhoitettiin osallistujien suostumuksella. Nauhoite ja Flingan taululle koostetut tuotokset tuhottiin asianmukaisella tavalla opinnäytetyön valmistumisen jälkeen

4.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen eettisyyttä voidaan arvioida jo aiheen valinnan kohdalla. Aiheen valinta on siis eettinen kysymys. Tärkeää on myös pohtia, miksi tutkimusta tehdään. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 129.) Tutkijana myös teoreettisen viitekehyksen ja lähteiden valinta sekä mahdolliset omat ennakko-oletukset tai kokemukset aiheesta vaativat tässä opinnäytetyössä eettistä pohdintaa, jotta aiheen tarkastelu sujui mahdollisimman neutraalisti ja objektiivisesti. Lähteiden valinta ja niiden tulkitseminen huolellisesti ja totuudenmukaisesti, myös omista käsityksistä eriävien tietojen osalta, on tärkeä osa objektiivista tutkimusta (Hirsmäki, Remes & Sajavaara 2000, 279). Opinnäytetyötä tehtäessä ja tuloksia analysoitaessa ja raportoitaessa on pyritty parhaalla mahdollisella tavalla noudattamaan hyvää tieteellistä käytäntöä perehtyen ja noudattaen Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ja Suomen Akatemian tutkimuseettisiä ohjeita (Tenk n.d.; Tuomi & Sarajärvi 2009, 132–133). Lisäksi on pyritty huolellisesti ja puolueettomasti tulkitsemaan aineistoa niin kuin vastaajat ovat tarkoittaneet.

Opinnäytetyön tekijä on työtehtäviään hoitaessa ohjannut muutaman kerran tutkimuksen kohteena olevaa Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmää. Ryhmänohjaukseen liittyvää yleistä tietoa on siis kerääntynyt opinnäytetyön tekijälle ryhmänohjaajien toimintaa ja omaa toimintaa ryhmänohjaajana havainnoiden. Kyseessä on kuitenkin yleinen, opinnäytetyön tekijän sosiaaliohjaajan työhön liittyvän tehtävän myötä tullut taustatieto ryhmän ohjaamisesta, eikä ole osa tutkimusta.

Asiakastiedot pysyivät salassa lähtökohtaisesti jo siitä syystä, että Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmiin osallistuneiden nimiä tai muita tietoja ei ole tallennettu eivätkä ne ole löydettävissä aineiston käsittelyssä tutkimuksen missään vaiheessa. Aineistoa käsiteltiin huolellisesti ja tutkittavien yksityisyyttä suojaten. Tutkimuksen analysoinnissa pyrittiin noudattamaan erityistä huolellisuutta.

Tutkimusaineisto asiakaspalautteen osalta on arkistoitu Tampereen kaupungin Virta -tietojärjestelmään, josta aineisto tulostettiin tutkimuksen analysoinnin ajaksi. Vuonna 2020 Virta -järjestelmästä tiedostot siirrettiin Teams -tietojärjestelmään, josta ne siis jatkossa löytyvät. Tulostettua aineistoa käsiteltiin ja tutkittiin lukitussa tilassa ja se tuhottiin asianmukaisella tavalla välittömästi opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Myös tutkimusaineisto ryhmänohjaajien workshopista oli tallennettu ainoastaan opinnäytetyön tekijän käyttöön sekä se tuhottiin myös asianmukaisesti opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

Opinnäytetyön luotettavuutta pohdittaessa tulee huomioida, että vastaajien kokemus on aina subjektiivinen ja kuvaa Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoimintaa ja vaikutuksia vain tiettyjen ryhmien näkökulmasta. Myös vastauksia on tulkittu vain yhden opinnäytetyöntekijän näkökulmasta. Mahdollista on, että jossain muussa opinnäytetyössä olisi päädytty erilaiseen tutkimusasetelmaan ja aineiston tulkitsemistapaan. (Hirsmäki, Remes & Sajavaara 2000, 278–279.) Myös opinnäytetyön luotettavuuden arvioinnissa on tärkeää huomioida, että välttämättä kaikilta Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmiin osallistuneilta henkilöiltä tai ei ole saatu asiakaspalautetta kerättyä, mikä saattaa vaikuttaa palautteen luotettavuuteen kokonaisuudessaan.

5 TULOKSET

Tässä luvussa kuvataan opinnäytetyön tulokset. Tarkemmat tiedot aineistoista ja analyysitavasta ja analyysin etenemisestä on esitetty luvussa 4.

Tuloksia on pyritty kuvaamaan mahdollisimman selkeästi esittämällä niitä sanallisen selvityksen lisäksi visuaalisesti. Tämä on toteutettu kuvioita ja taulukoita apuna käyttäen.

5.1 Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä saadut tiedot

5.1.1 Yleisesti Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä saaduista tiedoista

Tuloksissa ilmeni, että vastaajat hyötyivät erilaisista ryhmässä kerrotuista tai siellä oppimistaan tiedoista. Erityisesti nousi kolme tiedon laatua: tieto talousasioista, tieto velka-asioista ja omasta velkatilanteesta sekä tieto mistä saa apua.

Vaikka internetin kautta tai omia laskuja läpikäymällä on saatavilla tietoa edellä mainituista asioista, vaikuttaa luotettavasta lähteestä tulevalle, konkreettiselle tiedolle olevan tarvetta. Erityisesti velka-asioihin liittyvälle tiedolle vaikuttaa olevan tarvetta.

5.1.2 Tieto talousasioista

Vastaajista noin puolet (24 vastaajaa 50:sta) ilmoitti hyötynensä Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmästä saatuaan siellä tietoa talousasioista. Yläkäsitteeseen ”tieto talousasioista” lokeroitiin vastaukset, joissa viitattiin siis tietoon talous- ja raha-asioista. Toki ymmärrettävästi vaihtelevaa on, mikä tieto on ollut kullekin vastaajalle relevanttia tietoa ja mitä vastaajat ovat tarkoittaneet tiedolla talousasioista.

Joissain vastauksissa oli tulkittavissa hieman määrittämättömästi tai laajasti yleinen talouteen ja raha-asioden hoitoon liittyvä tieto, joillain taas on nimenomaan

ollut hyötyä saamastaan tiedosta ja avusta omassa henkilökohtaisessa taloudessa. Tähän yläkäsitteeseen lokeroitiin myös ne vastaukset, joissa ei oltu eritelty tarkemmin, että millaisesta talous- tai raha-asioihin liittyvästä tiedosta vastaaja on hyötynyt.

Paljon hyvää informaatiota talousasioihin liittyen (Vastaaja 45).

Tieto talous- tai raha-asioista on saattanut joillain vastaajilla koskettaa myös omaa taloutta yleisten talousasioiden lisäksi, tai he ovat oppineet soveltamaan saamiaan tietoja talousasioista henkilökohtaiseen taloustilanteeseensa.

Olen ymmärtänyt paljon raha-asioita — — (Vastaaja 17)

Jotkin nostivat esiin tärkeänä oppimanaan tietona myös tiedon kuluttajan tai velallisen oikeuksista.

Opin uusia tietoja sekä omat oikeuteni (Vastaaja 43).

Taloulososaamisen käsite koostuu eri osa-alueista ja eräs osa-alue on tietämys taloudellisista asioista ja konsepteista (Remund 2010, 279). Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä on tuettu ryhmäläisten taloulosaamista onnistuneesti tämän osa-alueen osalta.

Myös Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän ohjaajat kertoivat oikean tiedon levittämisen olevan ryhmän tavoitteena. Tarkoitus on jakaa tietoa niin talous-, velka- kuin viranomaisasioissa.

5.1.3 Tieto mistä saa apua

Vastaajista 16 % mainitsi hyötynensä Fyrkkaa ja fiilistä ryhmässä saatuaan tietoa mistä voi hakea ja saada apua. Maininnat nimenomaan tiedosta, mistä saa apua, jäivät melko vähäisiksi verrattuna muihin mainittuihin hyödyn kategorioihin.

Mahdollisesti useammatkin vastaajat ovat hyötäneet tiedosta mistä saa apua, mutta vastaus on ilmaistu tietona talous- tai velka-asioista, joista olikin suuri määrä mainintoja. Vastaaja 46 kirjoittaa tiedon lisäksi saaneensa taitoa hakea apua.

Olen saanut taitoa hakea apua ja tiedän mistä sitä saa (Vastaaja 46).

— — tiedän, etten jää yksin tämän asian kanssa (Vastaaja 34).

Taloudenhallinta- ja velkaongelmiin apua tarvitsevien palvelujärjestelmää Suomessa on moitittu hajanaiseksi ja jäykäksi (Hämäläinen 2019). Onkin vaikeaa päästä avun piiriin, mikäli ei edes tiedä avuntarjoajien olemassaolosta. Myöskin tuotteiden ja rahoituksen markkinoinnin aggressiivisuus ja tunteisiin vetoavuus voi sekaannuttaa avun hakijaa (Hämäläinen 2019). Internetistä hakukoneella apua talousongelmiin hakiessa voikin päätyä palveluun tarjoavan pikalainayhtiön verkkosivustolle. Onkin tärkeää saada asiallista tietoa paikoista, joista on mahdollista saada apua. Vastaaja 42 toivoi selkeää koostetta paperilla luotettavista avuntarjoajista eri elämäntilanteisiin, koska erilliset esitteet saattavat kadota (Vastaaja 42).

5.1.4 Tieto velanhoitoasioista/omasta velkatilanteesta

Eniten vastaajista (27 vastaajaa 50:sta) koki hyötäneensä Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmästä omien velka-asioden tai velkoihin tai niiden hoitoon liittyvien tietojen kautta.

Omien laskujen ja luottotietojen selvittäminen (Vastaaja 9).

Saanut selvyyttä velka-asioden hoitoon (Vastaaja 20).

Sain hyödyllistä tietoa etenkin velkaantumiseen liittyvistä asioista (Vastaaja 39).

Auttanut hahmottaa velkatilannetta (Vastaaja 28).

Vastaja 46 kuvaa ryhmässä saadun tiedon viemistä käytäntöön oppimalla omatoimisesti selvittää velka-asioitaan jatkossa, vaikka ryhmän aikana ei niiden selvittelyä saanut päätökseen.

Osaan aloittaa omatoimisesti selvittämään velkojen määrää ja mahdollisuuksia maksaa niitä ja hakea tukea (Vastaja 46).

Velkaantuminen ja tiedon puute velka-asioiden selvittämiseksi voi suistaa henkilön epätoivoon ja tästä voi seurauksena voi olla jopa mielenterveysongelmia (esim. MIELI Suomen mielenterveys n.d., 14).

Sain tietoa miten selvittää veloista, koska aiemmin väärät luulot ja tietottomuus tekivät epätoivoiseksi (Vastaja 50).

Tuli myös mainintoja siitä, ryhmän aikana oli selvinnyt, että tilanne velkojen suhteen olikin oletettua parempi.

Minua yllätti että velkaa ei ole niin paljon kuin olen olettanut (Vastaja 29).

Huoli omista veloista ja keinoista velkojen selvittelyyn vaikutti olevan vastaajille merkittävä ongelma, johon he eivät olleet ennen Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmää löytäneet omatoimisesti ratkaisuja. Täten foorumi, jossa saa tietoa velka-asioista ja konkreettista apua omien velkojen selvittelyyn, on osoittautunut tärkeäksi asiaksi. Huomiota toivon lisääntymisestä ryhmän jälkeen on käsitelty vielä luvussa 5.5.

5.2 Rahankäyttötaitojen tuki

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä osallistujat hyötyivät uusien taitojen opettelemisesta. Puolet vastaajista kertoi saaneensa Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä tukea ja apua omiin rahankäyttötaitoihin. Tuki on voinut tulla ohjeina ja neuvoina tai konkreetti-

sesti omaa talouskäyttäytymistä analysoimalla ja oivaltamalla asioita omaan rahankäyttöön liittyen. Hyötyä oli esimerkiksi kulutustuotteiden ostamiseen liittyvissä asioissa ja tiedostamalla omaa ostoskäyttäytymistä ja yli varojen elämistä.

Tajusin että Klarnalla ostelusta tulee hirvittävät lisäkulut (Vastaaja 48).

En aikaisemmin tajunnut kuinka paljon käytän rahaa heräteostoksiin - - ja sain inspiraatiota säästämiseen (Vastaaja 18).

en ota enää luotolle mitään, (tieto) miten voi elää vähemmällä rahalla - - (Vastaaja 30)

Omaan päivittäistalouteen ja rahankäyttöön liittyviä asioita koettiin myös tärkeäksi käsitellä ryhmässä. Yleisesti neuvot ja ohjaus omaan rahankäyttöön olivat hyödyttäneet ryhmäläisiä.

Sain todella hyviä neuvoja taloudenhoitoon (Vastaaja 49).

Apua paljon taloudenhallintaan liittyvissä asioissa (Vastaaja 7).

Kurssilta sain apua — — raha-asoiden hoitamiseen (Vastaaja 28).

Olen kurssilla oppinut itsestäni ja raha-asioistani paljon enemmän kun osasin odottaa (Vastaaja 17).

Vastaaja 25 kertoi saaneensa ryhmässä apua yli varojen elämiseen ja velkaantumisen pysäyttämiseen (Vastaaja 25). Myös motivaation kohoaminen omien raha-asoiden parempaan hoitoon näyttäytyi hyödyllisenä tekijänä.

Olen tarkempi raha-asioista (Vastaaja 47).

Antoi motivaatiota korjata omaa rahankäyttöään (Vastaaja 16).

Sai hyvän sysäyksen tarkastella omaa taloutta ja rahan käyttöä (Vastaaaja 38).

Kurssin kautta pysty helposti alkaa tekeen omien raha-asioiden eteen (Vastaaaja 9).

5.3 Taloudellinen toimintasuunnitelma

Taloudellinen toimintasuunnitelma -luokkaan määriteltiin maininnat budjetoinnista ja taloudellisen tulevaisuuden suunnittelusta tai selkeytymisestä. Tämä luokiteltiin taito -otsikon alle, koska ryhmässä nimenomaan opittiin budjetin tekemisen ja tulevaisuuden suunnittelun taitoa. Mainintoja tuli yhteensä 14 eli vajaa kolmannes ryhmäläisistä ilmoitti hyötynensä oman talouden suunnitelmasta.

Taloudellisen tilanteen selkeytyminen omien tulojen ja menojen läpikäymisen sekä budjetin laatimisen avulla on mahdollisesti ollut useammallakin vastaajalla. Esimerkiksi laajemmin mainitsemalla talous- ja velka- asioista oppiminen tai tieto niistä on voitu joissain tapauksissa tarkoittaa myös kuukausibudjetin laatimista, mutta asia on ilmaistu laajemmin ja näin ollen päätynyt tässä analyysissä muuhun luokkaan.

Budjetointi oppimisesta on ollut apua (Vastaaaja 28).

Budjetin tekemisestä oli paljon hyötyä (Vastaaaja 8).

Opin että budjetointi ei ole vaikeaa (Vastaaaja 14)

(Ryhmä) Selkeyttää taloutta ja tulevaisuutta (Vastaaaja 5)

— — sain suunnitelmaa mitä asioille teen. (Vastaaaja 49).

Taloustilanteen monimutkaisuus ja kokonaiskuvan puuttuminen onkin suuri ongelma nykypäivänä, koska kulutuksesta on tullut aiempaa helpompaa digitaalis-

ten ja luotollisten maksutapojen vuoksi (Hämäläinen 2019). Suomessa lähes jokainen nuori käyttää internetiä muun muassa sosiaalisen median ja vapaa-ajan toimintoihin, asiointiin sekä myös ostosten tekoon. Median ja teknologian käytön hallintaan sisältyy siis huomattavia taloudellisia kytkentöjä (Lehtinen 2012, 5.) Helposti kertyy erilaisia sitoumuksia, kuten osamaksusopimukset ja kiinteät palvelumaksut, joiden maksuerien ennakointi voi olla hankalaa ja kokonaiskuva oman talouden tilanteesta ja maksuvarasta voi hämärtyä (Hämäläinen 2019.) Teknologia-aidot nuorilla ovat erinomaiset, mutta heiltä puuttuu usein taitoja ja tietoja henkilökohtaisen talouden hallinnassa (Lehtinen 2012).

Taito laatia oma budjetti on tärkeää, jotta henkilö kykenee pysymään perillä omasta taloudellisesta tilanteestaan. Omien tulojen ja menojen selvittämisen ja kuukausibudjetin laatimisen avulla helpottuu taloudellinen suunnittelu tulevaisuuden varalle ja kokonaiskuva selkenee. Myös konkreettinen suunnitelma velkojen maksuun sekä maksukyvyyn arviointi voidaan tehdä budjetin avulla.

5.4 Vuorovaikutus

5.4.1 Vuorovaikutuksen merkitys ryhmätoiminnassa

Tulosten perusteella Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä on onnistuttu miellyttävän ilmapiiirin ja kohtaamisen sekä vertaistuen kautta luomaan turvallinen tunnelma. Ryhmähenki koettiin hyvänä.

Rakentavaa vuorovaikutusta tapahtui vertaistuen ja ryhmässä tapahtuvan kohtaamisen kautta. Kohtaaminen tapahtui sekä ohjaajien ja ryhmäläisten välillä että ryhmäläisten kesken.

5.4.2 Vertaistuki

Vertaistuen käsitteen alle luokiteltiin maininnat muilta ryhmäläisiltä saadusta vertaistuesta sekä kokemusasiantuntijan vierailusta ryhmässä. Vertaistuesta hyötyä saaneiden mainintoja oli vastauksissa noin neljänneksellä eli 12 mainintaa.

Vertaistuki voidaan määritellä olevan samankaltaisessa elämäntilanteessa olevien henkilöiden kokemusten vaihtoa omaehtoisesti ja vastavuoroisesti. Vertaistuessa henkilöt tukevat toinen toistaan jakaen keskinäisen ymmärryksen. (Mielenterveystalo.fi n.d.) Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä vajaa neljännes mainitsi hyötynensä ryhmässä saamastaan vertaistuesta joko muiden ryhmäläisten tai kokemusasiantuntijan välityksellä.

Sai vertaistukea (Vastaaja 30).

Vertaistuella on myös erittäin iso osa omassa jaksamisessa (Vastaaja 46).

Ryhmäläiset toivat esiin itseään hyödyttävänä asiana huomion, että eivät olekaan ainoita, joilla on talouteen liittyviä haasteita. Vaikka kokemusta keskinäisestä kokemusten ja elämäntilanteen jakamisesta ei syntyisi, voi olla jo merkittävä vertaistuellinen rooli pelkästään kohdata muita samankaltaisessa tilanteessa olevia ja saada täten vähennettyä omaa erillisyyden tai häpeän kokemusta.

Huomasin että en ole ainoa vastaavanlaisessa tilanteessa — — (Vastaaja 40).

Tajusin, etten ole yksin (Vastaaja 35).

— — oli todella helppoa olla oma itsensä ja avoimesti puhua — — (Vastaaja 17)

Tulee kuitenkin huomioida, että jotkin henkilöt saattavat olla vähemmän kiinnostuneita sosiaalisesta kanssakäymisestä ja luottamuksen ja ryhmäytymisen kokemuksen syntyminen voi vaatia pidepää aikaa. Palautetta antoikin vastaaja 21 liiallisesta sosiaalisuudesta. Hän totesi oman nimensä sanomisen tuntemattomille olevan riittävä tieto itsestään (Vastaaja 21).

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän ohjelmaan kuuluu kokemusasiantuntijan vierailu. Puheenvuorossaan kokemusasiantuntija kertoo omaa tarinaansa velkaantumisesta. Kokemusasiantuntijalla tarkoitetaan henkilöä, jolla on omakohtaista kokemusta keskustelussa olevasta ongelmasta. Tyypillisesti ongelma voi liittyä esimerkiksi päihteisiin, mielenterveyteen tai vammaisuuteen. Kokemusasiantuntijalla on kokemustietoa ongelman oireilusta, siitä kuntoutumisesta ja siihen liittyvien palveluiden käytöstä. Kokemusasiantuntija tietää, mitä tekijät ovat auttaneet häntä selviytymisessä kyseisestä ongelmasta. (Hietala & Rissanen 2015, 13–14.)

Esimerkit ja kokemusasiantuntija toivat perspektiiviä (Vastaaja 23).

Toinen kokemusasiantuntija oli loistava! (Vastaaja 46).

Kokemusasiantuntijan vierailuun on oltu yleisesti tyytyväisiä. Kuitenkin tulee huomioida kokemusasiantuntijan valinnassa, että hän kykenee rakentavasti kertomaan talousongelmistaan ja niistä selviytymisestä. Palautetta annettiin erään ryhmäkerran jälkeen kokemusasiantuntijan vierailusta. Kokemusasiantuntijan oli tuolloin koettu puhuvan negatiivisesti veloista selviytymisestä (Vastaaja 50, Vastaaja 46).

5.4.3 Kohtaaminen ja ilmapiiri ryhmässä

Vastaajista 25 eli puolet mainitsi Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmään osallistumista edistävänä tekijänä kokemuksen hyvästä kohtelusta ja ilmapiiristä ryhmässä. ”Kohtaaminen ja ilmapiiri ryhmässä” -kategoriaan luokiteltiin positiiviset maininnat ryhmähengestä, ryhmän tunnelmasta tai ohjaajista.

On ollut ihan mahtavaa porukkaa... (Vastaaja 10).

Hyvä ryhmä henki. Mukavat ohjaajat (Vastaaja 29)

Hyvä ja toiveikas ilmapiiri! (Vastaaja 31).

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän pääohjausvastuussa ovat sosiaalialan ammattilaiset, jotka ovat tottuneet kohtaamaan työssään taloushaasteiden kanssa kamppailevia henkilöitä. Tulosten perusteella ryhmään sitoutumisen ja siitä hyötymisen kannalta onkin tärkeää kyetä kohtaamaan ystävällisesti ja ymmärtäväisesti ryhmään osallistuvat henkilöt.

Kaikkien ohjaajien kanssa oli todella mielyttävä ja helppo keskustella asioista (Vastaaja 7).

Kivat ja ammattitaitoiset ohjaajat (Vastaaja 28).

Martha Nussbaumin (2011, 33–34) kymmenen keskeisen mahdollisuuden mallin mukaan yksilöllä tulee olla mahdollisuus olla yhteydessä muihin ja kokea osallisuutta, kokea empatiaa ja tulla kohdelluksi ihmisarvoa kunnioittaen ja tasa-arvoisesti (Nussbaum 2011, 33–34). Vastaaja 35 kuvasi kokemustaan tulla pitkstä aikaa tulla kohdatuksi ihmisarvoa kunnioittaen.

Oli mukavaa, että pitkstä aikaa tuntui siltä, että joku kohtelee minua kuin ihmistä. Ryhmä oli loistava ja rauhallinen. (Vastaaja 35.)

5.5 Muut huomiot

Tässä luvussa on nostettu esiin asiakaspalauteaineiston analyysissä nousseita huomioita, jotka vaikuttivat tärkeiltä esittää opinnäytetyössä. Kuten luvussa 4 todettiin, tulee huomioida, että ihmiset ovat erilaisia persoonaltaan, lähtökohdiltaan sekä sosiaalisilta kompetensseiltaan. Ryhmäläisen lähtökohdat vaikuttavat siis kokemukseen ryhmästä.

Toivo ja helpotus

Toistuvana teemana näyttäytyi toivon ja helpotuksen aspekti sekä asioiden selkeytyminen. Vastauksissa ilmeni, että monet ryhmäläiset olivat luulleet ennen ryhmään osallistumistaan velka- tai tilustilanteensa olevan huonompi kuin se tosiasia oli. Ryhmän lopussa osallistujat ilmaisivat toivon lisääntyneen, kun asioihin oli tullut selkeyttä.

Ahdistus raha-asioista laantui. Kaikki tuli selkeämmäksi (Vastaaja 10).

Oletin asioiden olevan enemmän solmussa mutta ryhmän avulla huomasin ettei ne olekkaan niin solmussa (Vastaaja 11).

Tajusi että ei tilanne ole maata kaatava ja kaikki voi järjestyä (Vastaaja 6).

Sai huomata, ettei omat ongelmat ole ylitse pääsemättömiä eikä niin suuria edes – (Vastaaja 7).

Kurssista tuli helpottava olo (Vastaaja 9).

Osa nosti esiin häpeän tunteen veloistaan. Kun asioita oli ryhmässä saatu selvitettyä, häpeän tunne väistyi ja luottamus tulevaisuuteen vahvistui. Häpeän väistyminen on mahdollisesti ollut myös eräs tekijä edellä esitettyihin, ryhmäläisten kokemuksiin helpotuksen ja toivon tunteisiin.

Pelkäsin omien velkojen kohtaamista – mutta enää en häpeä tai peittele velkaantumistani vaan tiedän että se on hoidettavissa (Vastaaja 14).

Ruoka

Mainintoja ryhmässä tarjotusta ruoasta ja ruoanlaitosta tuli myös. Ruoan sanotaan olevan poikkeuksellisen voimakas symbolinen väline. Sen avulla ilmaistaan sosiaalisia identiteettejä sekä rakennetaan ryhmiä ja niiden välisiä rajoja (Uusihaara & Eräsaari 2016.)

Yhdessä ruokailu ja ruoan valmistaminen on mahdollisesti vahvistanut joillain kokemusta hyvästä ilmapiiristä. Hyvästä ilmapiiristä ja ryhmähengestä sekä mukavista ohjaajista tuli runsaasti positiivisia mainintoja. Yhdessä ruokailun ohessa,

vapaamuotoisesti keskustellen, voi olla myös helpompi tutustua toisiin ryhmäläisiin sekä ryhmänohjaajiin. Eräs vastaaja kertoi saaneensa ryhmän kautta pari uutta kaveriakin (Vastaaja 6).

Ihanaa ruokaa, ihanat ohjaajat ja hyvä ryhmähenki (Vastaaja 17).

Ruoka sekä aamupala on loistava lisä (Vastaaja 7).

Ryhmänohjaajien workshopissa nousivat esiin haasteet ryhmätoimintaa varten sopivien tilojen löytymisestä sekä kotitalousluokan saamiseksi keittiöpäivää varten käyttöön. Ohjaajat ovat todenneet keittiöpäivän eli päivän, jolloin ryhmässä laitetaan yhdessä ruokaa, olevan hyödyllinen ryhmän tavoitteiden toteutumisiksi. Kuitenkaan päivää ei ole aina voitu järjestää tilojen puutteen vuoksi.

Ryhmässä oleminen

Itse ryhmätoimintaan yleisesti liittyen tuli muutama maininta. Koettiin mukavana saada päivätoimintaa (Vastaaja 35). Myös positiivista oli saada vahvistusta oman olemiseen ryhmässä (Vastaaja 8).

Opin myös että osaan sittenkin toimia hyvin ryhmässä (Vastaaja 8).

Päivätoiminta ja sosiaalisten taitojen harjoittelu todennäköisesti välillisesti tukevat talousasioiden saamista parempaan kuntoon. Ryhmään osallistujat ovat pääsääntöisesti sosiaalitoimen asiakkaita ja jotkin ovat tilanteestaan johtuen saattaneet olla pidempäänkin ilman päivätoimintaa (Lempinen 2020). Myöskin ryhmänohjaajat nostivat päivärytmin ja sosiaalisten taitojen tukemisen olevan eräs ryhmän tavoite.

5.6 Kehittämistarpeet

Kehittämisehdotuksia Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmäläisiltä tuli niukasti. Sen sijaan ryhmänohjaajien workshopissa nousi runsaasti kehittämisideoita. Workshopin tulokset löytyvät myöhemmin tästä opinnäytetyöstä luvusta 5.8.

Ryhmän laajentaminen

Kehittämisehdotuksena nousi useilta vastaajilta toive kurssin kestämisestä enemmän kuin viikon.

Olisin toivonut että kurssi kestää pidempään kuin viikon (Vastaaja 6).

Yleensä uusien tapojen ja toimintamallien oppiminen tapahtuu arjessa hitaasti ja vaihteittain. Yleisesti puhutaan, että uuden tavan opettelemiseen menee keskimäärin 66 päivää, tosin vaihteluväli on suuri ja siihen saattaa mennä jopa yhdeksän kuukautta (esim. Sammalisto 2018).

Rahankäyttötaitojen harjoittelussa tärkeää on tiedostaa, että henkilökohtaista taloutta tarkastellaan yleensä kuukausi kerrallaan. Koska vuodessa on vain 12 kuukautta, tulee oppimiskokemuksia koko kuukauden ajalta tällöin rajallinen määrä.

Talousosaaminen ja sen opiskelu on prosessi. Prosessin aikana opitaan ymmärtämään taloudellisia säännönmukaisuuksia, päivitetään taloudellista tietoa havaintojen ja kokemusten myötä ja sovelletaan käytännössä tässä prosessissa kertyneitä oppeja (Kalmi 2013, 156). Viikon pituinen ryhmä (+ seurantapäivä) toimii hyvänä interventiona ja tietopakettina, mutta käytännön taitojen implementointi arkeen ja velka- ja talousasioiden jatkoselvittely jää ryhmäläisen vastuulle mahdollisen muun tukiverkoston tuella.

Myös ryhmänohjaajien workshopissa nousi kehittämisehdotuksena ryhmän laajentaminen. Laajentamista ehdotettiin ryhmän ohjelman ja siellä tehtävien harjoitusten lisäksi osallistujien ikäryhmän nostamista koskemaan myös 30 vuotta täytäneitä henkilöitä.

Vahvistus talousasioihin

Vielä lisää vahvistusta asioiden hoitamiseen kaipaivat jotkin ryhmäläiset. Sopi-
mus- ja talousasiat mietityttivät joitain.

Ehkä vielä vähän talous asioita. Tai ylipäättään asioiden hoitoa oikein. (Vastaaja 27)

Olisi saanut käydä enemmän erilaisia sopimuksia, kuten esim. sähkö (Vastaja 45).

Vielä enemmän tietoa velkaantuneen tulevaisuudensuunnitteluun ja asunnonhaakuun kaipasi vastaajat 50 ja 20.

Enemmän tietoa miten menetellä velkojen kanssa kun hakee opiskelumaan, tai pääsee työelämään (Vastaja 50).

Enemmän tietoa miten hoitaa esim. nettiliittymien ja asunnonhaun kanssa, kun on luottotietomerkintä (Vastaja 20).

Myös toiveena esitettiin selkeää koostetta paperilla eri avuntarjoajista. Mahdollisesti paperikoosteen lisäksi voisi tieto olla järkevää välittää ryhmäläisille sähköisesti.

ehkä vielä selkeämmin jonkun lappusen, jossa kaikki eri avun/tuen tarjoajat joihin voi tietyssä elämän tilanteissa ottaa ehkä yhteyttä? Esitteet yms olivat hyviä, mutta jos ne häviää... (Vastaja 42).

Ryhmäläisten henkilökohtaisen tilanteen käsittely

Enemmän oman henkilökohtaisen taloustilanteen käsittelyä yksityisesti toivoi myös muutama vastaaja. Henkilökohtaisessa keskustelussa olisi varmasti saanut myös selkeytystä velkaantuneen tulevaisuuteen ja asioiden hoitoon. Ryhmään osallistuville järjestetään mahdollisuus henkilökohtaiseen tapaamiseen ryhmän jälkeen talous- tai sosiaalialan työntekijän kanssa sekä keskusteluille on mahdollisuus myös ryhmän aikana. Mahdollisesti kuitenkin jo ryhmän aikana olisi tärkeää tarjota vielä enemmän mahdollisuuksia yksityiseen keskusteluun talous- tai sosiaalialan ammattilaisen kanssa.

Vastaja 3 totesi kurssilla olevan liikaa informaatiota eri asioista, joista kaikki eivät koskettaneet häntä itseään. Vastaja ehdotti selvitettävän ennen ryhmää, milaista tietoa tai apua erityisesti ryhmäviikolta toivotaan (Vastaja 3). Näin kurssilla jaettu informaatio olisi kohdistetumpaa juuri kyseiselle ryhmälle. Tämä ennakko selvittely olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi alkuinfossa. Toisaalta myös yksi

vastakkainen palaute tuli kurssilla jaetusta tiedosta. Vastaja 22 totesi saadun tiedon olevan perusasioita, joita moni tietää ilmankin ryhmätoimintaa. Joka tapauksessa häntäkin olisi varmasti auttanut, jos olisi voinut etukäteen esittää toiveen tarvitsemastaan tiedosta.

5.7 Yhteenveto asiakaspalauteaineiston analyysin tuloksista

Fyrkkaa ja fiilistä – ryhmätoiminnassa eniten osallistujilla oli tarvetta saada apua ja tietoa velka-asioihin ja tähän teemaan saatu tieto hyödytti heitä eniten. Kuitenkin melko tasaisesti myös rahankäyttötaitojen tukeminen ja tieto talousasioista yleisesti hyödyttivät osallistujia.

Runsaasti positiivisia mainintoja tuli myös hyvästä ilmapiiristä ja ohjaajien tavasta kohdata osallistujat ryhmässä. Turvalliseksi koetussa ympäristössä on varmasti helpompaa opiskella tietoja velka-, talous- ja rahankäyttötaitoihin liittyen sekä suunnitella tulevaa.

Tärkeä huomio nousi osallistujien esittämistä toivon ja helpotuksen kokemuksista sekä ahdistuksen ja häpeäntunteen vähenemisestä, kun he olivat saaneet selvitettyä velkatilannettaan ja tietoa omaan talouteen vaikuttavista asioista. Osallistujien hyvinvointia ja toimintakykyä edistävänä asiana edellä mainitut kokemukset ovat merkittäviä.

Seuraavassa taulukossa (taulukko 4) on esitetty lukuina Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmään osallistuneiden kokemat hyödyt.

TAULUKKO 4. Yhteenveto asiakaspalauteaineiston analyysin tuloksista

Ryhmässä hyödyllisesti vaikuttava tekijä	Mainintojen määrä	Määrä prosenteissa
Tieto velanhoitoasioista/omista veloista	27 kpl	54 %
Rahankäyttötaitojen tuki	25 kpl	50 %
Kohtaaminen ja ilmapiiri ryhmässä	25 kpl	50 %
Tieto talousasioista yleisesti	24 kpl	48 %
Taloudellinen toimintasuunnitelma	14 kpl	28 %
Vertaistuki	12 kpl	24 %
Tieto mistä saa apua	8 kpl	16 %

5.8 Ryhmänohjaajien näkemykset Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän toiminnasta

5.8.1 Tavoitteet

Ryhmänohjaajilta pyydettiin näkemystä Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän tavoitteista sekä väli- ja sivutavoitteista. Tavoitteista nousi workshopissa seitsemän eri osaluuetta, jotka on kuvattu seuraavassa kuviossa (kuvio 4) ja taulukossa (taulukko 5).

KUVIO 4. Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän tavoitteet

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmään osallistuneiden palautteen perusteella he olivat hyötynneet ryhmässä merkittävästi uusien tietojen oppimisesta, rahankäyttötaitojen harjoittelusta ja ryhmän hyvästä ilmapiiristä. Lisäksi palautteessa esitettiin hyödyllisinä asioina vertaistuki ja taloudellisen toimintasuunnitelman laatiminen. Mainintoja tuli myös toivon lisääntymisestä ja päivätoiminnasta.

Tulosten perusteella voidaan todeta ryhmän tavoitteiden toteutuneen erinomaisesti. Ryhmään osallistuneet ovat kokeneet hyötynneensä asioista, joita on ryhmässä tavoitteellisesti käsitelty.

TAULUKKO 5. Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän tavoitteet

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän tavoitteet	Mai- ninto- jen määrä	Esimerkki
Talousosaamisen vahvistaminen	5	Rahasta puhumisen ja taloudenhallinnan opettaminen
Tiedon jakaminen	5	Pikavippimarkkinoiden vaaroista ja eri palveluista kertominen
Toivon lisääminen	5	Taloudellisen ahdingon tunteen vähentäminen, realistisen tiedon kautta tuki talousvaikeuksiin
Motivointi omien asioiden hoitamiseen	4	Innostaminen omien asioiden hoitoon, aloittamisen tuki, tuki maksusuunnitelmien laatimiseen
Suunnitelma ja apu	4	Konkreettinen apu talous- ja velka-asioihin, ohjaus eteenpäin
Vertaistuki ja sosiaaliset taidot	3	Muiden nuorten tapaaminen, sosiaalisten taitojen vahvistuminen
Päivärytmin tukeminen	2	Päiviin hyödyllistä täytettä

5.8.2 Onnistumiset

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän ohjaajat kokivat ryhmän järjestämisessä olevan useita onnistumisia. Osa onnistumisista vastasi suoraan ryhmän tavoitteiden saavuttamiseen, osa ryhmän järjestämiseen yleisesti. Onnistumiset luokiteltiin yhteensä kuuteen eri kategoriaan, joista tärkeimpinä onnistumisena nostettiin workshopissa esiin ryhmän viikko-ohjelman sisältö sekä osallistujien motivoinnin

onnistuminen (taulukko 6). Osallistujien elämänlaatuun vaikuttavina onnistumina ohjaajat kuvasivat ahdistuksen lievittämisen ja päivärytmin tukemisen. Myöskin työntekijöille nousi onnistumisenkokemuksia omasta työstään ryhmää ohjatessa, mikä vaikuttaa varmasti positiivisesti työn imuun ja ryhmähenkeen.

TAULUKKO 6. Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän onnistumiset

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän onnistumiset	Mai- ninto- jen määrä	Esimerkki
Ohjelman sisältö	6	Kiinnostava ja melko vakiintunut ohjelma ja luento-osuudet, kokemusasiantuntijan ja yhteistyökumppaneiden vierailu ryhmässä
Osallistujien motivoituminen ryhmästä	4	Osallistujien inspiroiminen, hyvä palaute, hienoja selviytymistarinoita ryhmän jälkeen
Ahdistuksen lievittäminen	3	Ahdistuksen väheneminen, pelkojen voittaminen, rento ilmapiiri,
Päivärytmin tukeminen	3	Viikkorytmi, päivärytmin palautuminen, onnistumisen kokemus kyvystä sitoutua päivätoimintaan
Ryhmän vetäminen onnistunut	3	Onnistumisenkokemukset työntekijöille, yhteydenpito ohjaajien kesken, ryhmä on kiinnostava
Ryhmään osallistumisen helpous	3	Matala kynnys osallistua tulo- tai työllisyystilanteesta riippumatta, hyvät kannustimet.

5.8.3 Haasteet

Ryhmänohjaajilta tiedusteltiin heidän näkemystään Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän haasteista. Suurimmaksi haasteeksi esitettiin ryhmän kokoamiseen ja kohderyhmän löytymiseen liittyviä tilanteita. Ongelmana koettiin ryhmän markkinointi niin, että oikea kohderyhmä löytyy ja ylipäättään todettiin olevan haasteita saada osallistujia ryhmään. Myöskin nostettiin esiin ”hutiohjaukset” eli että ryhmään on ohjattu henkilöitä, jotka eivät sovi Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän kohderyhmään. Näillä henkilöillä olisi mahdollisesti ollut tarve intensiivisemälle tuelle talousosaamisen vahvistamiseksi tai ensisijaisten ongelmien hoitamiseksi.

Se, että välillä tulee "hutiohjauksia", ja toisinaan FF-ryhmä tuntuu olevan aikuissosiaalityössä ainoa tuki taloustaitojen opetteluun ja taloudenhallintaan. Eli asiakkailla suuria tarpeita, joihin ryhmä yksinään ei pysty vastaamaan. (Workshop 19.1.2021.)

Merkittävinä haasteena esitettiin myös tilaongelmat sekä haasteet toteuttaa ja valmistella ryhmätoimintaa oman työn ohessa. Ryhmätoiminnan järjestämiselle sopivia ilmaisia tai edullisia tiloja koko viikoksi kerrallaan on ohjaajien palautteen mukaan vaikea löytää. Lisäksi mainittiin haasteet ryhmään osallistuvien budjetin laatimiseen tarvittavien liitteiden tulostusmahdollisuudelle.

Ryhmän järjestämiseen käytettyä työaikaa ei suoraan ole kompensoitu esimerkiksi pienemmällä asiakasmäärällä. Sosiaalityön ammattilaiset osallistuvat ryhmän vetämiseen siis ylimääräisenä tehtävänä perustyötehtävänsä lisäksi. Muina haasteina mainittiin myös mm. byrokratiaan, tekniikkaan ja ryhmän ohjelman sisältöön liittyvät haasteet. Uutena haasteena mainittiin myös koronapandemian aiheuttama poikkeustilanne.

Kiinnostavana yksityiskohtana nousi haaste luoda entistä selkeämpi kaava ryhmän ohjaamiseen. Tulosten perusteella ryhmänohjaajien, käytettävissä olevien tilojen sekä muiden resurssien vaihtuvuuden ja epävarmuuden vuoksi nousee vuosienkin ryhmätoiminnan järjestämiskokemuksen jälkeen haasteeksi riittävän selkeän kaavan muodostaminen toiminnalle. Kooste haasteista on taulukossa 7.

TAULUKKO 7. Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän haasteet

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän järjestämisen haasteet	Mai- ninto- jen määrä	Esimerkki
Ryhmän kokoaminen ja kohde-ryhmän löytyminen	8	Osallistujien saaminen, kohde-ryhmän löytyminen, markkinointi, henkilöstön osaaminen markkinoida ryhmää oikein
Ryhmän järjestäminen oman asiakastyön ohessa	6	Epäsäännöllisyys, työntekijöiden ajanpuute ja vaihtuvuus, perehdytyksen haasteet, omat asiakkaat tarvitsevat aikaa
Sopivan tilan löytyminen	6	Sopivia tiloja ja kotitalousluokkaa on vaikea löytää, kaupungin omat tilat täynnä.
Byrokratia	3	Tarvikkeiden ostamisen haasteet, ryhmän toteuttamisessa monta asiaa, jotka hankaloituvat ja viivästyvät kaupungin byrokratian vuoksi, joitain asioita voi vain esimies hoitaa.
Motivoivan ohjelman suunnittelu	3	Aiheisiin selkeä rajausta, perustelut ryhmäläisille, miksi on myös kevyempää ohjelmaa.
Kaava ryhmän järjestämiseen	2	Selkeä ja täydellinen kaava, jonka mukaan ryhmä olisi toistettavissa
Tekniikka	2	Materiaalien tulostus- ja tekniikan käytön haasteet.
Poikkeustilanne	2	Koronatilanteen aiheuttamat haasteet, etä- ja lähiryhmän vetäminen samanaikaisesti hankalaa.

5.8.4 Kehittämisehdotukset

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän ohjaajia pyydettiin esittämään kehittämisehdotuksia ryhmätoimintaan ja sen järjestämiseen liittyen. Mielenkiintoisia ja perusteltuja kehittämisehdotuksia nousikin workshopissa runsaasti.

Selkeästi merkittävin ehdotus liittyi pysyvän rahoituksen sekä riittävien resurssien tarpeeseen. Teemaan liittyen tuli 9 mainintaa, mikä on tässä workshopissa eniten mainintoja yksittäiseen luokkaan. Tarvittavia resursseja mainittiin erityisesti henkilöstön, tilojen ja ajan osalta. Tärkeänä asiana esitettiin pysyvän budjetin saamista ryhmätoiminnan järjestämiseen. Ajankohtaisesti ryhmätoiminta rahoitetaan aikuissosiaalityön budjetista (Lempinen 2020). Ilman tiedossa olevaa budjettia oli ryhmänohjaajilla epävarmuustekijöinä käytettävissä olevat varat ja niiden riittävyys. Ryhmätoiminnan onnistumisen kannalta tärkeänä asiana nostettiin haasteet henkilöstöresurssien suhteen ja ratkaisuna ehdotettiin joko pysyviä työntekijöitä ryhmätoiminnan järjestämiseen tai helpotusta muuhun työhön tai lisäansioita, mikäli nykyiset työntekijät jatkavat ohjaajina. Ymmärrettävää onkin, että ryhmänohjaajat voivat kokea kestävämmänä tilanteen, että omat sosiaalityön tarpeessa olevat asiakkaat eivät saa tarvitsemaansa palvelua normaalilla tavalla oman työntekijänsä ollessa kiinni ryhmänohjaustehtävissä.

Ryhmän laajentaminen ja säännöllisempi toiminta sai kannatusta ohjaajilta. Laajentamista ovat toivoneet myös ryhmään osallistuvat. Laajentamista esitettiin tarpeelliseksi ryhmän sisällön ja osallistujien maksimi-ikärajan osalta. Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoiminta on tarkoitettu 18–30-vuotiaille, mutta ehdotuksena oli vastaavan toiminnan järjestäminen myös 30 vuotta täyttäneille henkilöille. Lisäksi esitettiin tarpeelliseksi ottaa ryhmätoimintaan enemmän hyvinvointiasioita sekä työelämätaitojen ja ruoanlaiton harjoittelua. Normaalitilanteessa ryhmä kestää viikon ajan, joten sisällön laajentaminen edellyttäisi myös ryhmän keston laajentamista.

Seurannan ja jatkopolun paranemisen osalta ehdotettiin mahdollisuutta päästä heti Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän jälkeen kuntouttavaan työtoimintaan tai ryhmän

yhdistämistä osaksi kuntouttavaa työtoimintaa. Tämä edellyttäisi yhteistyötä työllisyyspalvelujen ja TE-toimiston kanssa. Luontevana yhteistyötahona voisi tähän tarkoitukseen toimia esimerkiksi Ohjaamo. Mikäli Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmä toimisi tiiviimmin kuntouttavan työtoiminnan palvelujen kanssa yhteistyössä, voisi mahdollisesti tila-, budjetti- ja henkilöstöresurssiongelmaan löytyä ratkaisu. Toisaalta tämä voi rajata osallistumismahdollisuuksia pois muilta kuin työttömiltä henkilöiltä tai rajata aikuissosiaalityön läsnäoloa pois ryhmätoiminnasta. Workshopissa nousseet kehittämissuhteet on koottu taulukkoon 8.

TAULUKKO 8. Kooste ryhmänohjaajien kehittämis ehdotuksista Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoimintaan.

Ryhmänohjaajien kehittämisehdotukset Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoimintaan	Mai- ninto- jen määrä	Esimerkki
Pysyvä rahoitus ja riittävät resurssit	9	Ohjaajille lisäänsiota tai helpotusta perustyöhön tai pysyvät työntekijät ryhmänohjaukseen, riittävän budjetin varaaminen toiminnalle, vakiokäytössä olevat tilat ja tulostusmahdollisuus
Ryhmän laajentaminen ja säännöllisyys	5	Ryhmän toimimisen säännöllisyys ja jatkuvuus, laajentaminen ohjelman ja ryhmäläisten iän puitteissa
Jatkopolku ja seuranta	4	Seurantaan panostaminen, mahdollisuus päästä jatkamaan esim. kuntouttavaan työtoimintaan, ryhmä osaksi kuntouttavaa työtoimintaa
Näkyvyys ja vaikuttavuus	4	Lisää näkyvyyttä toiminnalle, tutkimus ryhmän vaikuttavuudesta, seuranta ja tilastojen kerääminen, perustelut tarvittavaan budjettiin
Yhteistyökumppaneiden sitoutuminen	3	Talous- ja velkaneuvonta tiiviimmin yhteistyöhön, ryhmäläisten sosiaalityön omatyöntekijöiden sitoutuminen tiiviimmin ryhmään osallistumisen motivoimiseen sekä jatkotyöskentelyyn
Ryhmänohjaustaitojen kehittäminen	2	Ohjaajien koulutus ja osaamisen ja pedagogisten taitojen kehittäminen
Ryhmän sisällön kehittämisen	2	Osallistujien toiveiden huomioiminen, motivointi osallistua myös voimavaroja tukevaan, kevyempään toimintaan ryhmässä

5.9 Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän mallinnus

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmä on viikon kestävä kokonaisuus, jossa on lisäksi yksi seuranta-päivä ja ryhmäviikkoa ennen järjestettävä infotilaisuus. Vallitsevan pandemian aiheuttaman poikkeustilanteen vuoksi ryhmätoimintaa on jouduttu muokkaamaan ja on kokeiltu etä- ja hybridiryhmämalleja (Fyrkkaa ja fiilistä -tutkimuksen workshop 19.1.2021). Ryhmän taustatiedoista ja toiminta-ajasta on kerrottu tarkemmin luvussa 2.

Ryhmänohjaajilta kerätyn tiedon perusteella Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän tavoitteet ovat seuraavat:

1. Talousosaamisen vahvistaminen
2. Tiedon jakaminen
3. Toivon lisääminen
4. Motivointi omien asioiden hoitamiseen
5. Suunnitelma ja apu
6. Vertaistuki ja sosiaaliset taidot
7. Päivärytmin tukeminen

Asiakaspalautteen perustella osallistujien talousosaaminen on vahvistunut erityisesti heidän saatuaan tietoa velanhoitoasioista ja omista veloista, tukea rahankäyttötaitoihin, tietoa talousasioista yleisesti ja mistä voi saada apua. Lisäksi heidän kanssaan on laadittu yksilöllinen taloudellinen toimintasuunnitelma. Suunnitelmalla tarkoitetaan kuukausibudjettia, maksusuunnitelmaa tai toimintasuunnitelmaa avun piiriin pääsemiseksi. Asiakaspalautteessa nostettiin runsaasti esiin ryhmässä koettua hyvää kohtaamista ja ilmapiiriä. Lisäksi osallistujat saivat vertaistukea muilta ryhmäläisiltä sekä kokemusasiantuntijalta. Päivärytmin tukeminen, ruoka sekä toivon ja helpotuksen tunteiden lisääntyminen sai myös mainintoja.

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän esimerkkiviikosta (kuvio 5) saa käsityksen konkreettisesti aikataulusta ja asioista, mitä ryhmässä tehdään. Ohjelmaan on järjestetty kevyempää tekemistä asiasisällön vastapainoksi.

Maanantai 10.00 Aamupala, aloitus – ryhmän tavoitteet ja säännöt 10.30 Tutustuminen, fiiliskierros 11.00 Info mahdollisuudesta aikavarauksiin 11.10 Infoa pikavipeistä 12.00 Lounas 12.45 Lisää pikavippiasiaa ja velkojen järjestelykeinosta 13.50 Tauko 14.00 Kokemusasiantuntijan puheenvuoro, fiiliskierros 15.00 Päivä päättyy
Tiistai 10.00 Aamupala ja fiiliskierros 10.30 Toimeentulotuki-info 12.00 Lounas 13.00 Työllisyyspalveluinfo 14.00 Asumisneuvojan vierailu, fiiliskierros 15.00 Päivä päättyy
Keskiviikko 10.00 Aamupala ja fiiliskierros 10.15 Oman talouden budjetointia 12.00 Lounas 12.45 Oman talouden budjetointi jatkuu 14.00 KAHOOT! -peli, Talousalias 15.00 Huomisen keittiöpäivän info, päivä päättyy
Torstai Keittiöpäivä
Perjantai 10.00 Aamupala ja fiiliskierros 10.15 Unelmakartta 12.00 Lounas 12.45 Yksilötehtävä omien voimavarojen tunnistamisesta 14.00 Oma tavoite -tehtävä, loppukeskustelu, palaute.

KUVIO 5. Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän esimerkkiviikko, muokattu (Koskinen, Tanni & Lempinen 2019).

Tulosten perusteella Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmä palvelee hyvin velkaantuneita henkilöitä ja henkilöitä, joilla ei ole riittävästi kykyjä tai voimavaroja lähteä itsenäisesti selvittämään talousongelmiaan. Oikeusministeriön ennakoivan talousneuvonnan hankkeen asiantuntijan ja sosiaalityön yhteistyö palvelee hyvin kyseistä kohde-ryhmää. Talous- ja velka-asioiden asiantuntijan läsnäolo on tärkeää ryhmässä käsiteltävän, osallistujia hyödyttävän, sisällön toteuttamiseksi.

Ryhmään osallistumisen mahdollistamiseksi toiminnan tulee olla matalan kynnyksen palvelua. Osallistujat voivat tarvita paljon motivointia ja tukea ryhmään osallistumiseksi ja sen suorittamiseksi loppuun. Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän ”taika” vaikuttaa tulosten perusteella olevan ryhmätoiminnan kokonaisuudessa, jossa fasilitoidaan mahdollisuus osallistua oppimis- ja voimaantumiskokemukseen omista lähtökohdista sopivalla tavalla. Prosessin onnistumisen kannalta on joitain tärkeitä asioita noussut tulosten perusteella esiin. Itse ryhmän ohjelma on ikään kuin pintaa, jonka alla prosessi tapahtuu. Tämän prosessin ydinasioita on avattu seuraavassa kuviossa (kuvio 6).

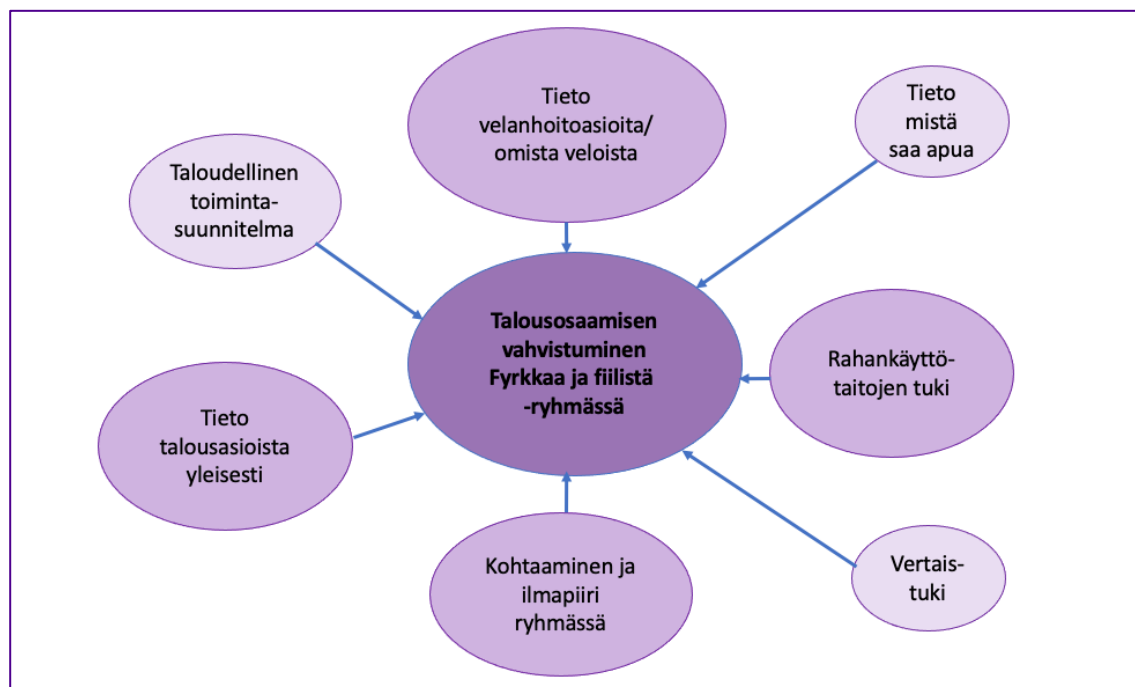

KUVIO 6. Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän ydin

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Taloussosiaalityössä asiakkaan taloudellisen toimintakyvyn vahvistamiseksi eräs ulottuvuus on erilaisten työmenetelmien käyttö asiakkaan taloudellisen toimintakyvyn vahvistamiseksi. Näitä työmenetelmiä ovat esimerkiksi erilaiset taloudellista osaamista vahvistavat alueelliset, yksilökohtaiset toiminnot tai ryhmätoiminnot (Viitasalo 2019, 10.) Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmä toimii tällaisena työmenetelmänä.

Opinnäytetyön tulosten perusteella Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmään osallistuneet henkilöt kokivat saaneensa talousosaamisensa vahvistamiseen apua. Talousosaamisen parantumiseen vaikuttavina tekijöinä mainittiin erityisesti tiedon ja tietoisuuden kasvaminen velanhoitoasioista, omista veloista ja talousasioista. Lisäksi tärkeinä tekijöinä koettiin ryhmässä saatu rahankäyttötaitojen tuki, ryhmän ilmapiiri ja osallistujien kokemus hyvästä kohtaamisesta ryhmässä (kuvio 7). Ryhmäviikon jälkeen osallistujat kokivat toivon ja helpotuksen tunteiden lisääntyneen.

KUVIO 7. Talousosaamiseen vaikuttavat tekijät Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä.

Opinnäytetyön tuloksissa ilmenee Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmään osallistuvilla velkaantumista ja tiedon puutetta omien velkojen tilanteeseen ja niiden hoitoon liittyen.

Tulosten perusteella kehittämis ehdotuksena on Talous- ja velkaneuvonnan vastuun lisääminen toiminnan järjestämisessä, koska velka-asiat ovat suurin avuntarve. Sosiaalialan ammattilaisten rooli on kuitenkin pidettävä vahvana, koska kyseessä on erityistä tukea tarvitseva asiakasryhmä ja ryhmäläiset ovat ilmaisseet tuloksissa tärkeänä ryhmän ilmapiirin ja helposti lähestyttävät ryhmänohjaajat. Sosiaalialan ammattilaisilla on vahva osaaminen heikommassa asemassa olevien henkilöiden kohtaamiseen, auttamiseen ja motivointiin.

Ryhmän pidentämisen ja laajentamisen tarvetta ilmaistiin niin ryhmänohjaajien kuin ryhmään osallistuneiden taholta. Ryhmän liittäminen osaksi kuntouttavaa työtoimintaa olisi eräs vaihtoehto laajentaa toimintaa, mutta tulisi säilyttää mahdollisuus muillekin kuin työttömille osallistua. Tuloksissa ilmeni myös, että ryhmätoiminnan järjestämiseen tulisi olla enemmän aikaa ja resursseja ja sekä selkeä budjetti ja tilat toiminnalle.

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän suunnittelussa voisi olla syytä myös pohtia velkaantumisen ja taloudellisten haasteiden syitä. Mahdollisten ostos- tai peliriippuvuuksien, päihteidenkäytön ja mielenterveysongelmien vaikutus taloudelliseen tilanteeseen voi olla huomattava. Tuloksissa ilmeni haasteena intensiivisempää tukea tarvitsevien henkilöiden ohjautuminen ryhmään, vaikka tarve olisi mahdollisesti ensisijaisten ongelmien tunnistamiseen ja hoitamiseen liittyvään apuun. Erilaisien sairauksien tai ongelmien vuoksi myös kyky taloudellisen arjen ylläpitämiseen, kuten ruoanlaittoon ja järkeviin kulutusvalintoihin, voi tuottaa haasteita. Mahdollisesti hyötyä voisi olla ryhmässä esimerkiksi psykologin, psykiatrisen sairaanhoitajan ja ravitsemusterapeutin asiantuntijaluennoista yleisiin taloutta haastaviin ongelmiin liittyen.

Hämäläisen (2019) analyyttisen viitekehyksen mukaan yksilön henkisten ja materiaalistien resurssien riittävyys suhteessa hänen kokemuksiinsa elämän- ja talousdenhallinnan haasteisiin korreloi kykyyn ja mahdollisuuksiin selviytyä haasteista.

Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmään osallistuvilla henkilöillä korostuu henkisten ja materiaalien resurssien puute ja elämän- ja taloudenhallinnan haasteet. Näin ollen osallistujilla voi olla tavallista vaikeampaa selviytyä elämässä vastaantulevista, taloutta keikuttavista haasteista. Osa haasteista voi olla elämään luonnollisesti kuuluvia muutos- ja taitekohtia, osa voi liittyä esimerkiksi palvelujärjestelmän hajanaisuuteen, markkinoinnin aggressiivisuuteen tai maksu- ja ostotapojen moninaisuuteen. Ryhmäläisillä voi olla useita päällekkäisiä talouden- ja elämänhallintaa vaikeuttavia haasteita yhdistettynä taloudenhallintaan vaikuttavien osaamisten ja resurssien puutteisiin, kuten henkisten voimavarojen, talousosaamisen ja palvelujärjestelmän puutteet. (Hämäläinen 2019.) Epätoivo ja häpeä omasta taloudellisesta ahdingosta voi nousta suureksi, kun resurssit ja toimintamahdollisuudet ovat pienet ja vastassa on useita haasteita. Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä koetut toivon ja helpotuksen tunteet voivat kasvattaa yksilöillä käytettävissä olevia resursseja ja vähentää haasteita, kun ahdistuksentunne vähenee. Keskeisimmät vastaukset tutkimuskysymyksiin on koottu taulukkoon 9.

TAULUKKO 9. Tutkimuskysymysten tulosten yhteenveto

Tutkimuskysymykset	Tulokset
1. Millainen on Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän malli?	- sosiaali- ja talousalan ammattilaisten yhteistyössä toteutettu matalan kynnyksen toiminta - palvelee erityisesti velkaantuneita henkilöitä ja henkilöitä, joilla ei ole riittävästi kykyjä tai voimavaroja itsenäiseen talousongelmien selvittelyyn - kokonaisuus, jossa fasilitoidaan mahdollisuus osallistua oppimis- ja voimaantumiskokemukseen omista lähtökohdista sopivalla tavalla - apua ja motivointia yhdessä tekemisen ja vertaistuen kautta, ryhmälaiset ystävällisesti ja empaattisesti kohdaten - foorumi, joka lisää tietoa omista veloista sekä velanhoito- ja talousasioista - talouden- ja elämänhallinnan tuen mahdollistaminen
2. Mitkä seikat Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmässä vaikuttavat asiakkaiden taloudelliseen osaamiseen asiakaspalutteen perusteella?	- tiedon ja tietoisuuden kasvaminen velanhoitoasioista, omista veloista ja talousasioista. - rahankäyttötaitojen tuki - suunnitelman laatiminen - ryhmän ilmapiiri - hyvä kohtaaminen ryhmässä ja vertaistuki
3. Miten ryhmän toimintaa pitäisi kehittää, jotta se parantaisi osallistujien taloudellista osaamista?	- pysyvä rahoitus, tilat, riittävät henkilöstöressit - osallistujien jatkopolun varmistaminen - ryhmätoiminnan laajentaminen - talous- ja velkaneuvonnan vastuun lisääminen toiminnan järjestämisessä, pitäen sosiaalialan ammattilaisten roolin kuitenkin vahvana

7 POHDINTA

Taloussosiaalityö on uusi käsite suomalaisessa kontekstissa. Perustoimeentulotuen käsittelyn siirto Kelaan 1.1.2017 on irrottanut viimesijaisen toimeentulon turvan kunnallisesta sosiaalityöstä perustavanlaatuisesti. Havaittavissa on ollut jo ennen Kelasiirtoa sosiaalityön pyrkimys irrottautua perustoimeentulotuesta esimerkiksi Tampereella, jossa siirryttiin organisaatiomuutosten seurauksena keskittämään kirjallinen toimeentulotuen käsittely Toimeentulotukiyksikköön vuosina 2009–2010 (Ruohola 2014 Pietilän, 2017, 21 mukaan).

Perustoimeentulotuen käsittelyn yhteydessä asiakkaiden taloudenhallinnan seuraaminen ja puuttuminen ongelmiin tapahtui luontevasti tiliotteiden tarkistamisen ja etuuskäsittelyn ja sosiaalityön yhteistyön ansiosta. Taloussosiaalityön voisi jopa ajatella kulkeneen mukana sosiaalityössä koko suomalaisen kunnallisen sosiaalityön historian ajan. Kärjistetysti voisi sanoa, että vasta nyt, kun perustoimeentulotuki on saatu siirrettyä kokonaan pois sosiaalityötä tekevista yksiköistä ja samanaikaisesti monien asiakkaiden taloudelliset ongelmatilanteet ovat vaikeutuneet, otetaan arjen talousasiat takaisin sosiaalityöhön professionaalisemalla termillä taloussosiaalityö.

Vaikka suomalaisessa sosiaalityön keskustelussa taloussosiaalityö on melko uusi käsite, näyttäytyy termi kansainvälisessä keskustelussa laajemmin ja siitä keskustellaan sosiaalityön opetuksen yhteydessä myös. Kansainvälisestikin tosin näyttäytyy kirjallisuudessa vain muutama taloussosiaalityöhön fokusoitunut tutkija. Yleisellä tasolla maailmanlaajuisesti olisi tarvetta panostaa heikompiosaisten taloudellisen toimintakyvyn ja taloussaamisen parantamiseen. Ylivielkaantuminen ei ole pelkästään suomalaisten ongelma, ja Suomeen yleensä rantautuvat niin ongelmat kuin mahdolliset ratkaisut jäljessä maailmalta. Pohjoismaissa myös yhteiskunta- ja sosiaaliturvan rakenne poikkeaa muista maista. Täten taloussosiaalityön teoriaa on tärkeää ja ajankohtaista saada keskusteluun lisää nimenomaan suomalaisessa tai pohjoismaalaisessa kontekstissa.

Taloussosaamista vahvistavasta koulutuksesta on esitetty myös kriittistä keskustelua koulutuksen tuloksellisuudesta (esim. Kalmi 2013, 150–156). Mahdollista

on, että esimerkiksi Pohjoismaissa, joissa yhteiskunnalla on suuri vastuu kansalaisten taloudellisesta turvallisuudesta, talousosaaminen koetaan vähemmän tärkeäksi taidoksi opetella (Kalmi 2013, 152). Jatkotutkimushaasteena esittäisinkin tutkimusta Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmätoiminnan toimivuudesta talousosaamisen vahvistajana myös ryhmätoiminnan jälkeen. Myös tämän opinnäytetyön ulkopuolelle jätetyn käyttäytymistaloustieteen teorian yhdistäminen laajemmin talous-sosiaalityön keskusteluun olisi mielenkiintoinen syventymisen mahdollisuus.

Suomen laajan sosiaaliturvan ansiosta on taloudellinen turvaverkko Suomessa vahvempi kuin monissa muissa maissa. Vastuu omasta taloudellisesta pärjäämisestä voidaan joskus jopa kärjistetysti nähdä siirtyneen yksilöltä yhteiskunnalle. Työssäni sosiaalitoimistossa olen havainnut, että monilla asiakkailla eivät ole tiedossaan heidän omat kuukausittaiset tulonsa tai menonsa ja voi olla helppo syyttää esimerkiksi Kelaa omista talousvaikeuksistaan. Taloussosiaalityön paikka on asiakkaan omien toimintamahdollisuuksien vahvistamisen kautta vastuunoton, syy-seuraussuhteen ymmärtämisen ja oman toimijuuden vahvistamisessa. Toimijuuden vahvistumisella on yhteys myös hyvinvoinnin vahvistumiseen, jolloin on helpompi tehdä myös rationaalisempia valintoja (Sen 2000, 77–78, 113).

Kuitenkin tulee huomata näkökulma, että taloudellisesti ja sosiaalisesti haastaviin tilanteisiin on taipumus etsiä ratkaisuja sen mukaan, miten haastavissa tilanteissa olevia yksilöitä tai ryhmiä tarkastellaan. Kun esimerkiksi passiivisuutta pidetään työttömyyden syynä, pyritään ratkaisemaan ongelma aktivoimalla. Kun taloudellisesti haastavissa tilanteissa elävien henkilöiden ongelmien syynä ajatellaan olevan pelkästään yksilön osaamisen ja kykyjen puute, ratkaisuna nähdään opastaminen parempaan taloudenhoitoon ja taloudellisiin valintoihin. Seurauksena saattaa pahimmassa tapauksessa olla, että ihmisille yritetään opettaa vain kestäämään entistä paremmin köyhyyttä ja huono-osaisuutta puuttumatta niitä aiheuttaviin rakenteisiin. (Zehner 2019a, 18.) Tärkeää olisi siis pyrkiä lisäämään heikommassa asemassa olevien henkilöiden toimintamahdollisuuksia ja tukemaan heidän taloudellista toimintakykyään, jotta he saisivat omia keinoja ja työkaluja päästäkseen parempaan taloudelliseen ja taloudenhallinnan tilanteeseen.

LÄHTEET

- Alkire, S. 2005. Valuing Freedoms. Sen's Capability Approach and Poverty Reduction. Oxford University Press. Yhdysvallat.
- Atkinson, A., McKay, S., Collard, S. & Kempson, E. 2007. Levels of financial capability in the U.K. *Public Money & Management* (27), 29–36.
- Delavega, E. & Reyes Cordero, K. 2019. The Ethics of Financial Social Work. *Journal of Social Work Values and Ethics* 16 (2), 81-91.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 2014. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino
- Gudmunson C.G., Ray, S.K. Xiao, J.J. 2016. Financial Socialization. Teoksessa Xiao, J.J. *Handbook of Consumer Finance Research*. 61-72. Switzerland: Cham: Springer International Publishing AG. 61-72.
- Hietala, P. & Rissanen, P. 2015. Opas kokemusasiantuntijatoiminnasta. Ko-ke-musasiantuntija – hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittäjäksi. Helsinki: Kuntoutussäätiö & Mielenterveyden keskusliitto. <https://kuntoutussaatio.fi/files/1944/kokemusasiantuntija-opas.pdf>
- Hirsmäki, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2000. Tutki ja kirjoita. 6. painos. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi
- Hämäläinen, T. 2019. Taloudenhallinnan ja ylivelkaantumisen juurisyyt. Helsinki. Sitra. <https://www.sitra.fi/julkaisut/taloudenhallinnan-ja-ylivelkaantumisen-juurisyyt/#analyttinen-viitekehys>
- Jokela, H-L. 2019. Talous- ja asumisneuvonnan mallintaminen toistuvissa vuok-ravelkatilanteissa oleville vuokra-asukkaille. Opinnäytetyö (YAMK). Sata-kun-nan ammattikorkeakoulu
- Jyväskylän yliopisto 2015. Menetelmäpolkuja humanisteille. Tutkimusstrategiat. Laadullinen tutkimus. <https://koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/mene-telmapolku/tutkimusstrategiat/laadullinen-tutkimus> Päivitetty 23.4.2015. Luettu 13.2.2019
- Kalmi, P. 2013. Taloudellinen lukutaito ja sen kritiikki. *Kansantaloudellinen aikaka-skirja*. 109. (2), 150-159
- Kalmi, P. & Ruuskanen, O-P. 2016. Suomalaiset pärjäävät taloudellisessa tie-tämyksessä ja käyttäytymisissä hyvin suhteessa muihin maihin. *Kansantaloudel-linen aikaka-skirja*. 112. (1) 6 - 21.
- Karjalainen, P., Metteri, A & Strömberg-Jakka, M. 2019. Tiekartta 2030: Aikuis-ten parissa tehtävän sosiaalityön tulevaisuus selvitys. Sosiaali- ja terveysministe-riön raportteja ja muistioita 2019 (41). Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Karodia, T. & Pihkoluoma, P. 2018. Vinkkejä taloudenhallinnan työkalupakkiin. Kurssiblogi: Muuttuva toimintaympäristö ja palvelujärjestelmä – Sosiaaliala muutoksessa. Tampereen ammattikorkeakoulu. Julkaistu 5.3.2018. Luettu 15.3.2020. <http://palvelujarjestelma.blogs.tamk.fi/author/s7tkarod/>

Koskinen, S., Tanni, M. & Lempinen, T. 2019. Avauksia taloussosiaalityöstä – Mistä on kyse, kun puhutaan taloussosiaalityöstä? Fyrkkaa ja fiilistä ryhmä. Luento. Aikuissosiaalityön päivät. Työpaja 2. 24. – 24.1.2019. https://www.prosos.fi/wp-content/uploads/2019/06/Taloussosiaalityon_materiaalipankki_vihko_27_6_2019.pdf

Kotakorpi, K. 2017. Käyttäytymistaloustiede ja julkisen sektorin rooli. Kansantaloudellinen aikakauskirja. 113. (4) 550 - 556.

Lehtinen, A-R. 2012. Nuorten talousosaamisen testin kehittäminen. Työselosteita ja esitelmää. 2012 (142). Helsinki: Kuluttajatutkimuskeskus.

Lehtonen, T. 2018. Kyykystä kyvykkääksi nuorisososiaalityöllä. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu –tutkielma.

Leinonen, R. 2018. Sisällönanalyysi. Spoken. Artikkel. Julkaistu 12.12.2018. Luettu 28.7.2020. <https://spoken.fi/sisallonanalyysi/>

Lempinen, T. 2020. Sosiaaliohjaaja. Sähköpostiviesti. Tietoja Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmästä. Sähköpostiviesti. Luettu 2.7.2020.

Mathieu, R., Despard, Gina A. N. Chowa, Lauren J. Hart 2012. Personal Financial Problems: Opportunities for Social Work Interventions? Journal of Social Service Research, 38:342–350

Mielenterveystalo.fi. N.d. Vertaistuki. Luettu 13.1.2021. <https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/psykoosi/Pages/vertaistuki.aspx>

MIELI Suomen mielenterveys Ry. N.d. Velat ja mielenterveys – mitä tiedämme, mitä pitäisi vielä tietää? Näyttöön perustuvat suositukset käytännön työhön. Raportti. Luettu 7.1.2021. https://mieli.fi/sites/default/files/inline/velkaongelmat_ja_mielenterveys_-raportti-web.pdf

MOT verkkosanakirja. N.d. Luettu 29.5.2020. <https://www-sanakirja-fi.libproxy.tuni.fi/english-finnish/capability>

Myrskylä, P. 2009. Koulutus periytyy edelleen. Tilastokeskus. Hyvinvointikatsaus 1/2009. Päivitetty 16.3.2009. Luettu 21.5.2020. https://www.stat.fi/artikkelit/2009/art_2009-03-16_002.html?s=0

Mäkinen T., Laaksonen M., Lahelma E & Rahkonen O. 2006. Lapsuuden olosuhteet ja aikuisuuden toimintakyky. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 43 (3)3-12.

Nussbaum, M.C. 2011. Creating Capabilities: The Human Development Approach. Harvard University Press. ProQuest Ebook Central, <https://ebookcentral.proquest.com/lib/tampere/detail.action?docID=3300953>.

Paananen, R., Surakka, A. Kainulainen S., Ristikari T., Gissler, M. 2019. Nuorten aikuisten syrjäytymiseen liittyvät tekijät ja sosiaali- ja terveystalvelujen ajoittuminen. Sosiaalilääketieteellinen aikakausilehti. 56 (2), 114–128.

Palosuo H, Koskinen S., Lahelma E., Prättälä R., Martelin T., Ostamo A., Keskimäki I., Sihto M., Talala K., Hyvönen E., Linnanmäki E. (toim.) 2007. Terveysten eriarvoisuus Suomessa. Sosioekonomisten terveyserojen muutokset 1980 – 2005. Sosiaali- ja terveysministeriö. Julkaisuja. Helsinki: Yliopistopaino.
<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/70638/URN%3aNB%3afi-fe201504226300.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Peura-Kapanen, L., Aalto K., Lehtinen, A-R & Järvinen, R. 2016. Ylivelkaantumisen ehkäisyn ja hoidon tehostaminen. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 26/2016. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta. Kuluttajatutkimuskeskus. Helsingin yliopisto.
https://tietokayttoon.fi/documents/10616/2009122/26_Ylivelkaantumisen+ehk%C3%A4isyn+ja+hoidon+tehostaminen.pdf/97f54cef-7913-46fc-a469-1b4e0c79d1ba/26_Ylivelkaantumisen+ehk%C3%A4isyn+ja+hoidon+tehostaminen.pdf?version=1.0

Pietilä, S. 2017. Kirjallinen toimeentulotuki ja muutossosiaalityö – Poikittaistutkimus Tampereen toimeentulotuen yksikön lyhyt- ja pitkäaikaisasiakkaista. Tampereen yliopisto. Pro gradu -tutkielma.

Pirhonen, J. 2012. Resursseista toimintamahdollisuuksiin. Tutkimus suomalaisen vanhustenhuollon oikeudenmukaisuudesta. Jyväskylän yliopisto. Pro gradu tutkielma.

Raijas A., Kalmi P., Ranta M. & Ruuskanen O-P. 2020. Suomalaisten talousosaaminen – Analyysi 2000-luvulla tehtyjen tutkimusten ja selvitysten perusteella. Yleistajuiset selvitykset. Helsinki: Suomen Pankki.
<https://helda.helsinki.fi/bof/bitstream/handle/123456789/16991/A119.pdf?sequence=1>

Remund, D.L. 2010. Financial Literacy Explicated: The Case for a Clearer Definition in an Increasingly Complex Economy. The Journal Of Consumer Affairs. 44 (2), 276-295.

Robeyns, I. 2005. The Capability Approach: a theoretical survey. Journal of Human Development. 6 (1) 93-117.

Sen, A. 2000. Luentoja etiikasta ja taloustieteestä. Suom. Räikkä, J. & Meretoja, H. Kuopio: Unipress Ab. Alkuperäinen teos 1999.

Sen, A. 1993. Capability and Well-Being. Teoksessa Nussbaum, M. & Amartya, S. The Quality of Life. Luettu 23.12.2020. <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/0198287976.001.0001/acprof-9780198287971-chapter-3?print=pdf>

Sammalisto, S. 2018. Viisaampaa työtä. Miten kehittää itseään – 4 tapaa lopettaa huonot tavat ja oppia parempia tapoja. Blogikirjoitus. Julkaistu 9.1.2018. Luettu 17.1.2021. <https://viisaampaatyota.com/2018/01/09/miten-kehittaa-itseaan-4-tapaa-lopettaa-huonot-tavat-ja-oppia-parempia-tapoja/>

Sandberg, E., Jokinen, S., Kärkkäinen, J. Lämsä, R., Löfstedt, J., Nordlund-Spiby, R., Pajunen, M., Raivio, H., Rouvinen, J. & Valkeinen, H. 2018. Toimintakyvyn arviointi 16 - 29 -vuotiailla NEET-nuorilla. Suositus avuksi Kelan ammatilliseen kuntoutukseen ohjattaessa. Kuntoutusta kehittämässä 3/2018. Keila: Helsinki. Luettu 10.8.2020. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/250244/Kuntoutustakehittamassa3.pdf?sequence=1&isAllowed=y> .

Sherraden, M. 2010. Financial Capability: What is It, and How Can It Be Created? University of Missouri St. Louis Center for Social Development. CSD Working Paper 10-17. https://openscholarship.wustl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1643&context=csd_research. Luettu 24.4.2020.

Sherraden, M., Jacobson Frey, J. & Birkenmaier J. 2016. Financial Social Work. Teoksessa Jian Xiao, Jing.(ed.) Handbook of Consumer Finance Research. Toinen painos. Sveitsi. Springer, 115-127.

Suomen Asiakastieto Oy 2020a. Tiedote. Joka kymmenellä miehellä on maksuhäiriö. Julkaistu 8.10.2020. Luettu 2.12.2020. <https://www.asiakastieto.fi/omatieto/en/artikkelit/20201008090000>

Suomen Asiakastieto Oy 2020b. Tiedote. Jälleen uusi ennätys: Maksuhäiriö-rekisteriin lähes 5000 ihmistä lisää. Julkaistu 7.1.2020. Luettu 5.3.2020. <https://www.asiakastieto.fi/web/fi/asiakastieto-media/jalleen-uusi-ennatys-maksuhairiorekisteriin-lahes-5-000-ihmista-lisaa.html>.

Suomen Pankki. 2018. Talouslukutaito 2020-luvulla: Maksuneuvoston e-kirjainen, Julkaisija: Suomen Pankki

Tampereen yliopisto. N.d. Verne. Liikenteen tutkimuskeskus. Luettu 17.5.2020. <https://www.tut.fi/verne/tutkimusmenetelmat/tiedon-analysointi/>

TAT. 2020. Talous ja nuoret. Sijoittaminen kiinnostaa poikia, oma taloudenhallinta tyttöjä. Julkaistu 7.5.2020. Luettu 21.5.2020. <https://www.tat.fi/sijoittaminen-kiinnostaa-poikia-oma-taloudenhallinta-tyttoja/>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi: Jyväskylä.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta TENK. N.d. Hyvä tieteellinen käytäntö. Luettu 29.7.2020. <https://tenk.fi/fi/tiedevilppi/hyva-tieteellinen-kaytanto-htk>

Uusihakala, K. & Eräsaari, M. 2016. Yhdessä ruokailu ja ruoan jakaminen. Antroblogi.fi. Blogikirjoitus. Julkaistu 20.9.2016. Luettu 18.1.2021. <https://antroblogi.fi/2016/09/yhdessa-ruokailu-ruoan-jakaminen/>

Vauhkonen, T., Kallio, J. & Erola, J. 2017. Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. Yhteiskuntapolitiikka. 82. (5), 501 – 512.

Viitasalo, K. 2018. Äitien pyrkimykset ja toimintamahdollisuuksien valikko: käsitteellinen tutkimus äitien taloudellisista toimintamahdollisuuksista. Jyväskylän yliopisto. Väitöskirja

Viitasalo, K. 2019. Mistä taloussosiaalityössä on kyse? Teoksessa Zechner, M., Karjalainen, S & Viitasalo, K. (toim.) 2019. Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola 2019. 8–15.

Volanto, S. & Zechner, M. 2017. PRO SOS -hankkeen aikuissosiaalityön alkukartoitus Palvelutarpeen arviointi, kuntien ja Kansaneläkelaitoksen yhteistyö toimeentulotuesta ja sosiaalityön yhteiskehittäminen PRO SOS -hankkeen raportti 1. Seinäjoen ammattikorkeakoulu.

Yle.fi. 2018. Nuorten syrjäytymistä vastaan taistelevan tuska: ”Meiltä puuttuvat konkreettiset teot ja yhteinen näkemys. Julkaistu 12.10.2019. Luettu 20.3.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-10455294>.

Yle.fi. 2019. Tilasto: Syrjäytyneiden nuorten määrä on laskenut, syrjäytyneitä silti yhä 60 000 – ministeri pitää tärkeänä yhden luukun palveluita. Julkaistu 19.2.2019. Luettu 20.3.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-10652582>

Zehner, M. 2019a. Olosuhteet vaikuttavat taloudelliseen toimintakykyyn. Teoksessa Zechner, M., Karjalainen, S & Viitasalo, K. (toim.) 2019. Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola 2019. 16-23.

Zehner, M. 2019b. Sosiaalityöstä apua taloudenhallintaan. Teoksessa Zechner, M., Karjalainen, S & Viitasalo, K. (toim.) 2019. Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola 2019. 4-6.

Zechner, M., Karjalainen, S & Viitasalo, K. (toim.) 2019. Avauksia taloussosiaalityöstä. Jyväskylän yliopisto. Kokkolan yliopistokeskus Chydenius. Kokkola 2019

LIITTEET

Liite 1. Fyrkkaa ja fiilistä -ryhmän palautelomake

Fyrkkaa & Fiilistä nuorten arjen hallintaryhmä

Miten koet kurssista olleen hyötyä itsellesi?

Mitä muuta olisit toivonut kurssin sisältävän?

Muu palaute:

Mitä haluaisit sanoa ryhmään osallistumista miettivälle nuorelle?

(Lempinen 2020)